

Nj. kralj. Vis. kneginja Olga v Ljubljani

9. avgusta je kneginja Olga obiskala slov. Rdeči križ in zdravstvene ustanove v Ljubljani — Deklica ji poklanja šopek v pozdrav

Ilustrirani družinski mesečnik

9

Kneginja na obhodu častne samaritanske čete

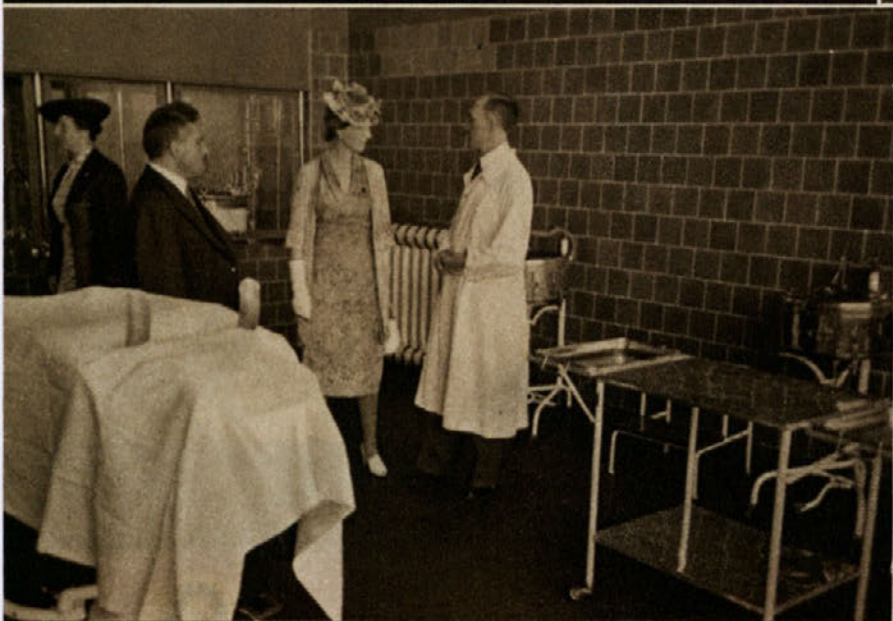
Primarij dr. Derč razkazuje kneginji svoje male bolnike

V spremstvu bana dr. Natlačena in šefa primarija dr. Derča se je kneginja napotila v otroško bolnico

V banovinskem zavodu za raziskavo in zdravljenje novotvornih bolezij, vis. kneginja Olga se vpišuje v častno knjigo. Poleg nje sta v zavodu, docent dr. Cholewa

Kneginja na obisku v ženski bolnišnici. Šef primarij prof. dr. Zalokar ji razkazuje operacijsko dvorano v porodnišnici

Foto Janko Hafner

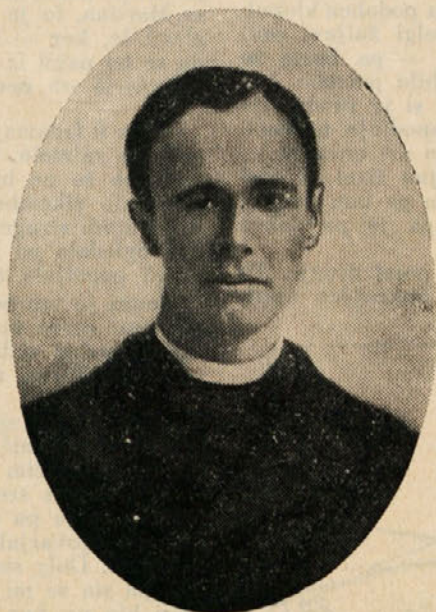

SEPTEMBER

1	NEDELJA 16. p. Angel.
2	PONEDELJEK Štefan, kralj
3	T O R E K Rozalija
4	S R E D A Mansuet, škof
5	ČETRTEK Lavrencij, Just.
6	P E T E K † Kraljev r. dan
7	S O B O T A Regina, devica
8	NEDELJA 17. p. M. Gosp.
9	PONEDELJEK Sv. Peter Klav.
10	T O R E K Nikolaj Tol.
11	S R E D A Prot. in Hiac.
12	ČETRTEK Ime Marijino
13	P E T E K † Notburga
14	S O B O T A Pov. sv. križa
15	NEDELJA 18. p. Mati 7 ž.

24. septembra 1900. je umrl v Ljubljani dr. Frančišek Lampe, modroslovni in bogoslovni pisatelj, pisec »Uvoda v modroslovje«, »Dušeslovja«, »Zgodb sv. pisma« itd., ter ustanovitelj »Doma in sveta« (1888).

2. septembra 1896. je v Ljubljani umrl Leopold Cvek, skladatelj nabožnih, zlasti različnih božičnih pesmi, ki so danes že obnarodele.

3. septembra 1832. se je v Ljubljani rodil pesnik Ivan Cimperman.

6. septembra 1846. se je v Mojstrani rodil Mihael Ambrožič, svetovno znan čebelar, ki je razširil sloves slovenske čebele po Evropi, Ameriki in Avstraliji ter dobil za svoje delo 147 domačih in tujih odlikovanj.

9. septembra 1792. se je v Kamni gorici rodil slikar Matej Langus, eden največjih slovenskih mojstrov, čigar dela so ohranjena v ljubljanski stolnici, frančiškanski cerkvi, na Smarni gori in drugod.

13. septembra 1773. je umrl na Dunaju slikar in čebelar Anton Janša, pisec prvih strokovnih del o čebelarstvu v Avstriji, ki ga je cesarica Marija Terezija poklicala na Dunaj in mu izročila vodstvo čebelarskega solanja v državi.

15. septembra 1856. se je v Podgori pri Ljubljani rodil Anton Knez, veletrgovec, podpiralec slovenske književnosti in utemeljitelj »Knezove knjižnice« pri Slovenski matici.

19. septembra 1895. je na Malem Strmcu ob Vrbskem jezeru umrl slovníčar, šolnik in narodni buditelj Josip Lendovšek.

20. septembra 1850. se je v Tepanju pri Konjicah rodil Mihael Napotnik, lavantinski škof in nabožni pisatelj.

23. septembra 1919. je v Ljubljani umrl Ignacij Borštnik, velik slovenski igralec, pisec iger in dramaturg raznih romanov (»Otok in struga« itd.).

28. septembra 1939. je umrl v Skofji Loki slikar Fran Košir.

16	PONEDELJEK Ljudmila, vd.
17	T O R E K Lambert, škof
18	S R E D A † Kv. Jožef Kup.
19	ČETRTEK Januarij, muč.
20	P E T E K † Kv. Evstahij
21	S O B O T A † Kv. Matevž
22	NEDELJA 19. p. Tomaž
23	PONEDELJEK Tekla, d.
24	T O R E K Marija reš. jetn.
25	S R E D A Kleofa, sp.
26	ČETRTEK Cipr. in Just.
27	P E T E K † Kozm. in Dam.
28	S O B O T A Venceslav, kr.
29	NEDELJA 20. p. Miha nad.
30	PONEDELJEK Hieronim, c. uč.

To je PRAVICA...

Toneta Birse niste poznali? No, saj ni čuda, ko pa je njegov grob pod cerkvijo sv. Urha že trava prerastla. Njegova rodna bajta pa še čepi v soldanastem bregu, nad Birsovsko vasjo in strmi z golimi rebri tja prek Branice proti Pedrovemu. Korce je raz strehe že zdavna pobrala burja, čeprav jih je rajni Toni, Bog mu tega in onega ne šteje v prevelik greh, z ukradeno žico prevezal.

Paglavci smo poznali čudaškega možaka. »Toni iz grape« smo ga klicali. Kar ni bil že koščen, so ga pa sršaste kocine divjega delale. Okrogel, loncu podoben klobuk je dajal senco razgaljenemu vratu. Dolgi žuljavi roki pa nista vedeli, kam in kod. O pač — pa boste že zvedeli. Sam si je pral, dosti itak ni bilo potrebe, ker je srajco le za kvatranco menjal; sam si je pristavljaj kuhinjo za dva ali tri dni skupaj. Gospodinje ni imel, odkar mu je bilo v Steskah ponesrečilo pri onegavi... pa pustimo imena. In Toni je zadovoljno živel in ždel v svojem bregu, za spremembo se je tu pa tam dvignil na dnino. Za vsakdanjo spremembo ga je pa dobro srebnil iz buče.

Vendar pa je bil njegov poglavitni posel drugje. To je tisto, česar Toni ni razumel in je zagrenjen umrl.

ker »ni pravice na svetu«. Kajpak jo je Toni Birsa po svoje razumel in si jo tudi ukrojil.

Gre nekega popoldne, ključ od bajte je lepo skrtil na okno pod loncu z majarončkom, tja proti Zajčim. Nekaj je pridninal in je sklenil, da mu Grižnik pomeri

par čevljev, ker bo kmalu kvatranica in je Toni pri obnašanju nosil nebo.

Skušnjava na Kresiji, kjer je Lojza točila prav »ta pravega vipavca«, je srečno obšel. Pa je imel še druge »tentave«. Sam ni znal kako in kdaj, že jo je rezal dol po Skalovčniku k Vipavi. Ondi, kjer se voda v velikih ključih počasi suče zdaj v globokih tolmunih, pa v kristalnih prodovih, je pravi raj. Svilenke loke, prijazni otočiči sredi struge, gosto porasle s topoli ob bregu in pa sinje nebo, ko da se je naslonilo na Kucelj in na sv. Martina, to je kar prevzemalo žejno Tonetovo dušo, zlasti še, ker — se je bil ognil Kresije. Pa je sklenil, da se bo napil iz čistih valčkov. In pil je prav pobožno ko včasih ob nedeljah po večernicah.

»Bus ti frdamaj jetra!« se je Tonetu sredi najboljšega požirka zaletelo. Toda nikarte misliti, da zavolj vode; voda pa že ne bi Toneta zmogla. Od Nečilca sem sta prihajala rihemberška orožnika. Seve, ko sta ugledala Birso sredi struge, kako strmi v zrak, sta si ga tudi ona dva ogledala po bližje. Celu požvižgala sta mu k sebi in ga popeljala naravnost v Ajdovščino.

Janez je vso pot busteferdamal in spraševal, čemu ga greneta; revež ni bil opazil, da se mu iz obeh hlačnih žepov močno cedi. — —

»Tone Birsa, a sva spet skupaj,« se oglasi gospod sodnik.

»Kaj ste pa spet izmaknili?«

»Ho, prav nič,« se oglašja Toni in vrže klobuk k nogam. K Zajčim sem jo bil kresnil, h Grižniku.«

»Pa so vas sredi Vipave pobrali!«

»Ho, to je pa tako, gospod Vidmar,« je Toni kar po domače ogovarjal sodnika, »užejalo me je in sem pil v Vipavi. Dolg sem, pa sem se sklonil in uprl na roke. Viš, pa sta se mi zahomotala v vsako roko po en klen. Tisti hip pa, bus mi ferdamaj jetra, če ni res, sta bila že pri meni orožnika. Jaz nisem kriv, tisti zlomkasti kleni in mrehe.«

Končalo se je tako, da je Toni Birsa prejel tri dni zastran nedovoljenega ribolova. Ko je slišal razsodbo, je samo krepko pljunil, si posadil klofeto na bučo in glasno zabevskal: »Ho, to je pravica!«

»O, jo, Birsa, že spet tukaj? Kaj pa ste danes nakurili?«

»Ho, danes pa prmej trikrat, da nisem nič storil.«

»No, no, Tone, sile ravno ni, a navadi se niste še odrekli.«

»Ho, navad pa imam jaz dosti, prav lepih, še od rajnce tete, ki je v Aleksandriji služila pri gospodi.«

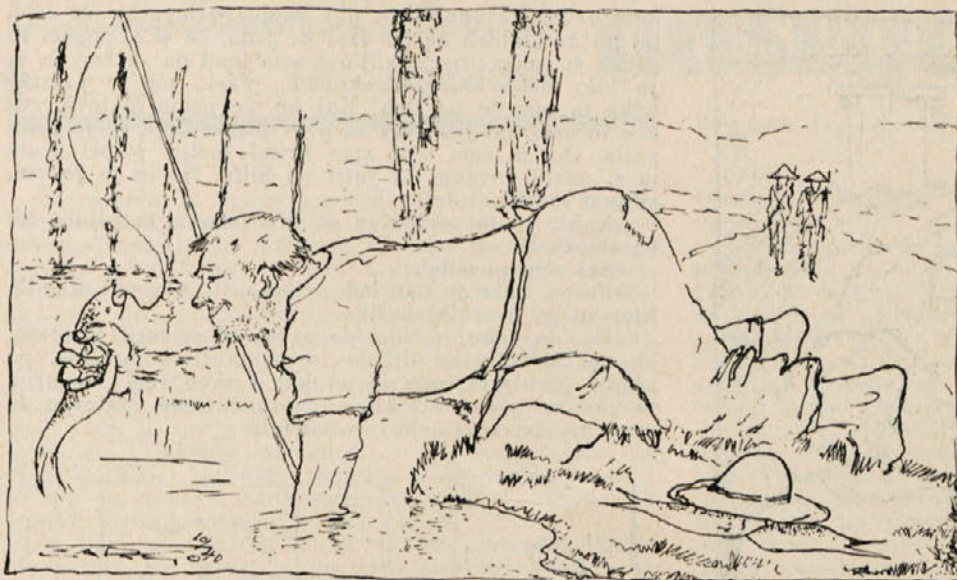
»O tistih se bova drugič pomenila. Danes je pa tu ovadba, da ste v Skončnikovi gmajni cel hloed odnesli in ga prodali na kamenski postaji. Je tako ali ni?«

»Ho, gospod Vidmar, kaj za tisto špico gre, za tisto špico? Saj ni vredno besed za tako reč od nič.«

»Toda tista špica vam je vrgla pet goldinarjev, to pa znese po postavi tri dni avstrijske veljave v naši kehi, ker globe tako ne boste plačali.«

»Ho, bus ti ferdamaj jetra, to je pravica!« in Toni Birsa je krepko siknil pljunec skozi zaprte zobe, kakor je le on znal.

Smola se je držala Birse kar ves tisti teden. Ko je odsedel zavolj tiste »špice«, jo je nekam zadovoljen mahnil k Marcu. Tam so kuhali najbolj sočen golaž v vsem trgu. Golaž je bil za Toneta najbolj imenitna jed in če imaš v Ajdovščini opravka z gosposko, tako je pri sebi razsojal, se pač spodobiti, da si kaj boljšega privoščiš ko pa mrzlo kuhinjo in še brez »kaj od pre-seta« notri, kakor je bila v Tonetovi bajti običajna.

Takole v mraku je že bilo, ko je Toni malce nakresan priklopotiril do kasovskega mosta.

»Nak, čez most pa ne.« je modroval in se je lepo nižje mosta sezul in bredel tja v sredo k veliki skali. Poznal je, da sta ondi še od zadnjič dva velika sulca. Kar dobro se bo prileglo za prestano škodo, če prinese kaj petkovega za v ponev nadučiteljevim. Zastonj ni bilo še nikoli.

Že je otipal pravo mesto. V navdušenju in modrovanju ni opazil, da ga z mosta opazuje orožnik. Ta je šele na novo prišel v Rihemberk in še ni poznal Tone-tovih ribolovskih pravic. Zato je prav nedolžno zavpil prek vode:

»He, mož, ali je vaša ta voda!«

Menil je ribolovske pravice. Ko strela je oplazil ta nedolžni opomin Toneta Birso. To pot se je pa kmalu znašel. Saj je bil sredi vode in s privihanimi hlačami, oni onega tam gori pa na mostu in v škornjih. Prav mil obraz je zatorej urezal Toni in še bolj milo odgovarjal in premišljeval, kaj naj sploh zine. Ritenški se je pomikal k brežini in je iztisnil iz sebe: »Ho, voda, moja ravno ni, pa pijete jo že lahko, pijete, če ste žejni!«

Oko postave je na tak modrijanski odgovor jelo sumiti, da bo bržkone ta tisti ribji tat in se je tudi ono urno pomikalo z mosta. Toni pa v tek čez Sirkovo mlako.

Ob nedeljah je Toni rad zgodaj vstajal. Pravil je, da hodi najraje k prvi maši, ker je bolj resna maša ko pa deseta, kjer se fantje in dekleta pod korom preveč spogledujejo.

Zlobni jeziki so dvomili nad tako Tonetovo vnemo, zlasti še, ker so ga včasih spazili, da jo precej zgodaj pred prvo mašo ubira ne po cesti, marveč skozi robot in drago v Britof. Toni je trdil, da išče sence.

No, in tudi tisto nedeljo je zgodaj šel k prvi maši skozi drago in je pri kresiji že stopil na cesto. Enake misli o ranem vstajanju je bil tudi debeli stražmojster Ličen, ki je rad zgodaj šel na »uradno pot« k Lojzi, kamor ga je vleklo srce, in pravi, dvakrat žgani tropinovec. Prav na zadnjem ključu pod Lojzinim zidom sta Toni in gospod Ličen skoraj trčila skupaj.

»Hvaljen! Ob nedeljah je Toni rad ponižno pozdravljaj s tem četrtinsko skrajšanim krščanskim pozdravom. Danes je še izredno ponižno pozdravil stražmojstra in jo je skušal udreti mimo. Oni pa:

»He, Tone Birsa, kam pa tako urno?«

»Saj je že vabilo, ko sem bil še spodaj v Dragi, zamudila bova mašo.«

»I, kaj pa za mašo teh lancev in žic treba?«

»Kakšne žice,« milobno stegne Toni roke in v tem hipu se mu usuje na tla šop žičnih pasti za zajce.

Če se vsega ne da prikriti, se bo vsaj nekaj, računa Toni: »Veste, gospod stražmojster Ličen, tako grdo nastavlja to ti potepini, bus jim frdamaj jetra, zajcem, da pošten človek še k maši ne more. Vsako stopinjo sem klecnil v katero teh pasti; na, sem dejal, jih pa kar pobere, da se ne bom od maše grede spet lovil. Tako je, veste, in prav zares.«

Gospod Ličen pa ni verjel in je Janez spet v Ajdovščini ugotavljal, da »to ni pravica.«

Je pa še ena, ki ni ne ribja ne zajčja: tiče se slanine. Gospod sodnik Vidmar se je kar dobrodušno nasmehnil, ko je prebral ovadbo: Tone Birsa obdolžen, da je slanino kradel.

Privedejo Toneta, ki je danes prav srdito treščil klofeto poleg sebe na tla.

»Gospod Vidmar, vejo, danes pa mora pravica zmagati, prmej! Če ne, me ne vidite več v Ajdovščini.«

»I, saj bo zmagala pravica,« se je resno mrdal sodnik, »zato sva pa oba tu.«

»Nič tisto, ho buste, danes sem nedolžen, tisti boh se je sam obesil name.«

»Kaj takega da je v vaši grapi mogoče, da se boh slanine sam na človeka sprime, no, potem bomo pa slanino obsodili, ne tebe!«

»Ho, tako je prav, gospod Vidmar, saj sva stara znanca; to je pravica.«

Toni je zmagoslavno pogledal po sobi in še posebej omalovaževalno jetničarja Štefina, češ danes pa ne bo nič; šli bomo na golaž k Marcu, ne na Štefinov ričet.

Zibal se je v teh sladkih mislih Toni Birsa, ko ga vzdrami sodnikov glas: »Preden bomo pa tisti špeh obsodili, moramo oba zaslišati. Najprej je na vrsti Birsa. Torej kako je bilo?«

»Ho, takole in nič drugače. Drejcov Jošk me je naprosil — saj ne zastonj, ker ni umazan, vejo — tedaj, rekel mi je, naj stopim v Cvetroč h Gorančevim po neke bilfe. No, pa pojmo, sem dejal, saj siljenega dela ni bilo. Seve, pri Gorančevih je v hramu še vedno kaka doga mokra. In sem bil rekel, Toni, na prazno pa ne boš pil, stori slabo ko onile dan v Gorici, ko...«

»To ne spada danes sem,« ga prekine sodnik.

»Ho, ben, prav imajo, pa saj anti sami vedo, gospod Vidmar, da na prazno ne smeš lokati iz barigle in sem si odlomil dobršen kos pogače za po poti. Prideš v Cvetroč h Gorancu, podlaga je in kaj se bi potem branil, če te kdo vpraša ali si žejen. Pa sem srečal po poti tisto Lojzo in sem se razjezil zastran tistih skobcev, saj veste, prav za prav ne nanjo, na gospoda Ličena in sem vse njej povedal. Ko sva prišla v Cvetroč, je bil rogelj pogače še v žepu. Eh, bomo pa pri Gorancu, malčko pogačce in malčko srebnili. Vse sem bil lepo ukrenil. Na, pa najdem pri Gorancu zaprto. Kličem, nič; trkam, nič; pač, hram je priprt. Pa poglejmo, morda pretakajo. Žive duše ni. Pa počakamo! Lačnilo me je, pa sem začel pogačo drobiti. Eh, saj Matevž ne bo za grdo vzela, če malo pokušamo. Mu že povem in ga odškodujem s pol dneve, sem tuhtal. In tako sem lepo malo prigriznil, malo popil; ker ni bilo kozarca, pa kar po domače iz šušlje za zajemanje iz plavnika. Ho, malo dosti drži in sem se bal zase, da se ga nasrebam in ne bom vedel, po čemu sem tu. Samo pogača za tako mero ni prava podlaga. Bus te frdamaj, kaj pa visi na gredi pod stropom? Bohi od rajnega preseta! Za ped debeli,

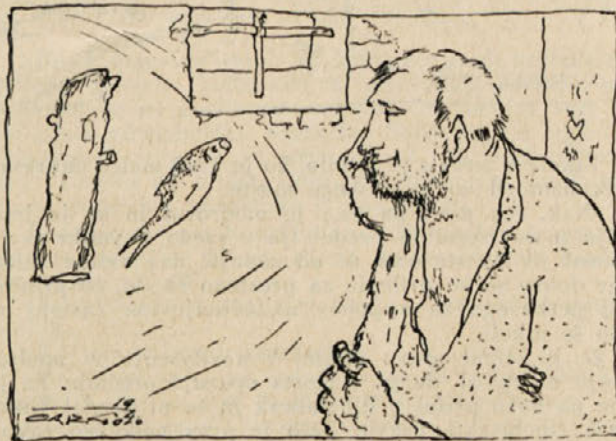
vam rečem. E, no, tiste pol dneve raztegnem na celo, pa mi že Matevž ne bo vzela za grdo, če si k pogači in pijači še malo prirežem. Fovč sem imel pa skrhan in to je bilo tisto. Odrežem košček, plask, pa se pretrže beka in boh je na tleh! Kaj bo, če pride Matevž, ves kos je umazan. Jaz prav za prav nisem kriv, če je beka gnila. Ho, in sem lepo spet brisal šušljo, priprl hram in si mislil, pridem pa jutri po bilfe. No in to je vse, gospod sodnik.«

»Kako, je to vse? Kar se tiče pogače in pijače že, pa slanine?«

»Saj sem povedal.«

»Pa ne, kako je tisti boh prišel sušit se v vaš dimnik, kjer so ga orožniki našli.«

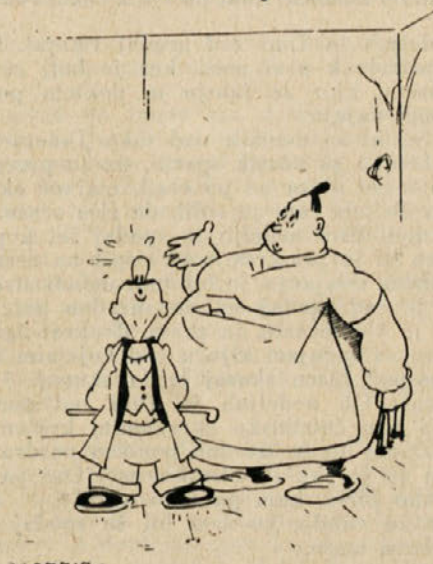
»Ho, da, tako je bilo, da se ne bi zameril Matevžu, ker je beka slabo držala in se je tista maščoba po zemlji povaljala, sem jo pa kar s sabo vzela. Zamerim se jaz ne prav rad komu, Gorančevemu Matevžu še prav ne, saj smo nekaj v botrini.«

Razprava se je zdaj na mah zaključila, druge priče gospod sodnik sploh ni spraševal.

V imenu postave je bil Toni obsojen spet na nekaj dni Štefinovega ječmena. Krivico si je pa Toni Birsa tako jemal k sreči, da je kar glasno izrekel s krepkim pljuncem podprto sodbo »To je pravica!«. Od takrat ni več ajdovskemu zastopniku pravice pravil prijateljsko »gospod Vidmar«, marveč le še »sodnik«.

Stanovanje.

»Ali tu vedno tako kaplja?«
»Ne, samo kadar dežuje.«

Slovenstvo je danes mogočen veletok, ki so se zlili vanj številni potoki in reke, ki imajo svoj izvir tam v desetem stoletju po Kristusu in teko preko obširnega ozemlja od Celovca do Bele Krajine pa iz Prekmurja do Istre. Mogočna duhovna sila je to, ker družji v trdno skupnost tisti rod, ki stanuje »v nebesih pod Triglavom«, kot je ta košček slovenske zemlje imenoval Ivan Cankar.

Od 10. do 20. stoletja je preteklo tisoč let. Majhen je naš narod po številu, a zato tem važnejši po svoji visoki kulturni stopnji, saj je v tisoč letih obstanka izoblikoval svoj jezik in svojo književnost, svojo filozofijo, temelječo na krščanski miselnosti, svoje gospodarstvo in svoje politično življenje, kratka: svojo lastno kulturo, ki nič ne zaostaja za kulturo, ki so jo v zahodni in srednji Evropi ustvarili veliki narodi.

In med znamenji zrele in visoke kulturne stopnje sta gotovo na prvem mestu naša slovenska beseda in naše slovensko pismo. Nekateri med nami Slovenci sicer pravijo, da ni slovenskega naroda, da ni slovenskega jezika, niti ne slovenske zgodovine. Vsa dejstva pričajo nasprotno! Že tisoč let se razlega slovenska govorica, že tisoč let biva in se bojuje naš narod na svoji zemlji, na prehodu med Zahodom in Vzhodom, pa ni klonil niti pred najhujšo germanizacijo z Dunaja, marveč je ostal in v družbi s hrvatskim in srbskim narodom po zlomu Dunaja osnoval lastno narodno državo. Kje neki drugje moremo iskati vzroka za naš tisočletni obstoj, če ne v živi slovenski zavesti vsega našega poudrugomilijonskega naroda? Kje neki drugje, če ne v živi in pisani slovenski besedi, živi zlasti v naših cerkvah, pisani pa že od brižinskih spomenikov do današnjega dne? Kje neki drugje, če ne v naših slovenskih običajih na božične dni, o svetem Juriju, o Kresu in v adventu, pa v naših pečah in avbah, v naših nageljnih in rožmarinih in v našem dekliskem in fantovskem petju na preji in na vasi? Kje drugje kot v naši posebni miselnosti, v našem posebnem čustvovanju in modrovanju? Vse to in še marsikaj drugega nam daje pečat samostojne narodnosti, v prvi vrsti pa gotovo naš jezik, zlasti tisti živi narodni jezik, narodni govor, ki te ga je učila mati, kakor ga je bila sama podedovala.

Naš jezik je starodaven. Njegova zibelka je prav za prav daleč v Zakarpatski Rusiji, kjer je zibelka vseh slovanskih narodov in jezikov. Ob Dvini, Dnjepru in Visli so nekdanje govorili vsi tam bivajoči slovanski narodi en jezik, ki ga v slavistiki imenujemo praslavanski jezik. Ta praslavščina je mati vseh današnjih slovanskih jezikov, tudi slovenskega. Tamkaj ob Visli smo si bili vsi Slovani še povsem enaki po jeziku. Vsi

ti naši predniki so se imenovali s skupnim imenom Sloveni.

Pa so v petem in šestem stoletju po Kristusu nanesle prilike tako, da so se začeli ti Sloveni seliti in v kratkem so se razšli na vzhod, zahod in jug. Sloveni na jugu so naši pravi ožji predniki, in sicer tisti njihov del, ki se je bil naselil v alpskem svetu, ob Savi, Dravi in Soči, daleč gori do Toblaškega polja globoko v nemškem ozemlju. Slovenci so v tisti naselitveni dobi zasedli trikrat večje ozemlje, kakor pa ga posedujemo danes.

Ti naši slovenski predniki v Alpah so govorili že prvotno tisti praslavanski jezik, kakor v skupni domovini. V nadaljnjih štirih stoletjih se je že izoblikoval naš samostojen slovenski jezik: to je v dobi od 6. do 10. stoletja po Kristusu. V desetem stoletju pa se je rodil pravi slovenski jezik, takrat so se naši predniki v Alpah izoblikovali iz alpskih Slovanov v — Slovence. V 10. stoletju so postali Slovenci samostojen slovanski narod, ravno takrat, ko je nastal samostojen slovenski

jezik, tako da se je popolnoma ločil na eni strani od hrvaškega jezika, na drugi strani pa od češkega, s katerim se je bil prej stikal na severu.

Sicer bi utegnil kdo od dvomljivcev ugovarjati, češ to so samo jezikoslovne teorije. Ta ugovor je prazen, kajti tega našega jezika izpred tisoč let imamo dokaze; kot prvo pismo tega na novo nastalega slovenskega jezika so nam ohranjeni preznameniti brižinski spomeniki. Ti spomeniki so nastali na Koroškem, ki je bilo takrat in še dolgo potem (ustoličenje koroških vojvod do leta 1414!) središče vsega slovenstva. Ti spomeniki obsegajo molitvene obrazce za spoved in govor o grehu in pokori. To so torej trije brižinski spomeniki, naši najstarejši spomeniki, a kar je še posebej važno, tudi najstarejši ohranjeni slovanski spomeniki in še — najstarejši slovanski spomeniki sploh, ki so bili napisani z latinico (knjige sv. bratov Cirila in Metoda so bile napisane v cirilici, prvotno celo v glagolici!). Brižinski spomeniki so hkratu vir slovenske književnosti, ker so kot prvi naši zapiski nastali v dobi od 973—1025. V njih je izpričan že popolni obstoj slovenskega jezika!

Takrat je bil naš slovenski jezik še povsem enoten. Kot mogočno deblo se je razrastle v 10. stoletju, v nadaljnjih štirih ali petih stoletjih pa se je razbohotil v mnogo vej tako, da je v 15. stoletju že sličil mogočnemu drevesu, kakršnega poznamo še danes. Močne veje so zrastle na Koroškem in v Benečiji, na Krasu in na Notranjskem, v Rovtih in v Selcih, na Gorenjskem in na Dolenjskem, v Beli Krajini, na Štajerskem in v Prekmurju. Te debele veje niso nič drugega kakor velike in obširne skupine narečij, a te vejice so posamezna narečja in govori v teh velikih skupinah, tako da danes štejemo 46 govorov slovenskega jezika. Maloštevilen je slovenski narod, izkazuje bujno sliko v svojem jeziku, kakor je zlepa ne izkazuje niti kak svetovni jezik.

To je bogastvo našega jezika. To bujno razevetelost nam izpričujejo že naslednji spomeniki našega jezika,

to so rokopisi iz 15. in 16. stoletja. Ti spomeniki nikakor niso več priča tako enotnega jezika, kakor so brižinski spomeniki, marveč nam vsak kaže že narečje slovenskega jezika v tistem kraju, v katerem je nastal. Tako nam na primer znani stiški rokopis kaže dolensko narečje, celovški rokopis koroško (rožansko narečje), kranjski in ljubljanski rokopis gorenjsko narečje, čedadski evangelij pa je zastopnik zahodnih narečij našega jezika. A vse to so samo zapiski, slučajne beležke, nič vezanega, nič stalnega, nič celotnega. To so samo slučajni zapiski molitvenih obrazcev, pa še zapiski osebnih in krajevnih ter mesečnih imen. Vsi ti spomeniki nam kažejo pač že bogastvo našega jezika, ne kažejo nam pa še nobene njegove posebne lepote. Posebno lepoto nam kaže šele slovenska knjiga v slovenskem jeziku, ki je nastala v sredini 16. stoletja, katere začetnik je Primož Trubar in s tem obenem začetnik našega lepega knjižnega jezika.

Šest sto let je torej trajalo, da je prišel naš slovenski jezik do tiste stopnje, na kateri je bil sposoben postati knjižni jezik. Pred štiri sto leti je slovenski jezik dozorel za knjigo, sprva sicer le za šolsko in cerkveno knjigo, pozneje pa je postal zrel tudi že za posvetno knjigo, za pravo lepo knjigo.

Lepotno oblikovanje našega jezika se je začelo že s samim Trubarjem, nadaljevalo pa se je zlasti v Kreljem, Dalmatinom in Bohoričem. Ti naši protestantski pisci so naredili med našim narodom mnogo miselne zmede in škode, vendar pa je res, da so prav ti pisatelji začetniki naše književnosti in zato stvaritelji našega lepega knjižnega jezika. Poznejši katoliški in razsvetljenski pisatelji, kakor so Kastelic, Hipolit, Kumerdej in Japelj, Pohlin in Vodnik, Kopitar in Ravnikar so že tako zlikali naš knjižni jezik, da se je pod Prešernovim peresom že pred sto leti povzpел tako visoko, da je mogel naš največji umetnik v njem zapeti svoje pesmi, ki se morejo vredno postaviti ob stran katere koli druge pesniške zbirke v svetovni književnosti.

Vendar pa je bil naš knjižni jezik od začetkov, to je od Trubarja pa prav do Prešerna, še vedno pretresno oklenjen v središčna slovenska narečja, to se pravi, da sta za podlago dotakratnega našega knjižnega jezika služila samo dolenski in gorenjski govor. Prav do Prešerna in tudi še ob njegovem času naš knjižni jezik še

ni pustil do veljave prelepih obrobni slovenskih govorov. To je dosegla takoj za Prešernom prihajajoča doba tako imenovanega slovenskega ilirstva, ki je okrog leta 1850 Slovincem iz pokrajinskega knjižnega jezika ustvarila vseslovenski knjižni jezik na ta način, da sta gorenjščina in dolenjščina prevzeli mnogo znamenitih, lepših in pravilnejših oblik iz koroškega in štajerskega govora. S to dobo postane naš knjižni jezik tako visoko izobražen, da so ga lahko že začeli uporabljati tudi za naše slovensko znanstvo.

Nekako pred devetdesetimi leti so naš knjižni jezik začeli čistiti, kajti v tri sto letih se je v njem nabralo premnogo nepotrebnih tujk in izposojenk. Med temi čistilci našega jezika so bili naši veliki pesniki in pisatelji: Miklošič, Levstik, Stritar, Škrabec in drugi. Vsi ti so v kratki dobi nekaj desetletij dosegli, da je naš jezik v leposlovju mnogo prekosil istodobni jezik v slovenskih časnikih.

Ta naš časnikarski jezik v drugi polovici prejšnjega stoletja je poglavje zase.

Casnikarski jezik je namreč že šestdeset let sem prečesto papirnat jezik, ker je brez stika z živim narodnim govorom. In ta papirnata slovenščina je mnogokdaj zašla tudi v našo lepo knjigo že v dobi Ljubljanskega zvona, ki so vanj pisali Kersnik, Detela, Mencinger, Cimperman in drugi. Ti pisatelji, pa tudi oni iz kroga Doma in sveta, so pisali v začetku vse preveč pod vplivom dnevnega časopisja, deloma pa tudi pod vplivom mrtvega jezika iz naših slovarjev. Zato je bilo treba novih reformatorjev, ki bi našemu knjižnemu jeziku zopet povrnili lepoto, ki jo je bil že izgubil.

In taki reformatorji so vstali s pesniki in pisatelji okrog leta 1900. To so bili Murn, Kette, Zupančič in Ivan Cankar. Vsi ti veliki umetniki in oblikovalci naše besede so zavrgli prazen in nezvočen časnikarski in malomeščanski jezik, pa so se v svojem jeziku zopet naslonili na večno živi vir lepega jezika, na naš narod, na našega preprostega kmetskega in delavskega človeka. Zlasti sta prenovila naš lepi književni jezik pesnik Oton Zupančič in pisatelj Ivan Cankar.

Na posebno visokem mestu stoji reforma Ivana Cankarja, ker je ta za Ravnikarjem in Levstikom pisal najbolj po domače, najbolj po slovensko, medtem ko so drugi prečestokrat pisali zlasti v sestavi stavkov le preveč po nemškem vplivu. Pod Cankarjevim peresom je namreč naš slovenski jezik šele zapel svojo pravo prečudno lepo melodijo, kot jo je pred njim zapel samo še pri Prešernu. Muzikalno lepoto Cankarjevega jezika še danes cenimo in še danes nam je vzor najlepšega slovenskega jezika v knjigi. Ustaviti pa se je treba tudi še pri številnejših drugih pesnikih in pisateljih najnovejše dobe. Posebno lepo in na svoj način sta oblikovala naš jezik pisatelja Pregelj in Finžgar, prvi zato, ker je v njegovih knjigah zavel dih s Tolmiskega in iz naših starih knjig, drugi pa zato, ker je v njem zapela trda gorenjščina kakor v Prešernu.

Po svetovni vojni se v muzikalnosti našega knjižnega jezika nismo dvignili visoko nad Ivana Cankarja. Treba pa je zato za novejši čas omeniti izredno velik in pomemben znanstveni napredek v raziskovanju zgodovine in sodobnosti našega jezika. Saj so splošno znana imena naših velikih slavistov Breznika in Ramovša, Glonarja in Levstika, Šolarja in Sovreta, Kolariča in Koštiala in drugih. Naš jezik je namreč ob ustanovitvi naše države dobil svojo znanstveno stolico na slovenski univerzi v Ljubljani. Na tej prvi, povsem slovenski stolici za naš jezik, se sedaj stavi veliko delo slovenske zgodovinske slovnice, ki jo piše prof. Ramovš in ki bo delo, spomenik slovenskega jezika, kakršnega nimajo niti veliki svetovni jeziki.

Ni mogoče lepše zaključiti teh izvajanj, kakor z besedami, ki jih je o našem lepem jeziku napisal veliki škof Anton Martin Slomšek. Takole je dejal:

»Bratje ino sestre moje! Slovenc bom Slovincem nove besede iz ljubezni materne govoril, v slovenskim jeziki, kateriga je tudi sveti Duh apostelnam govoriti dal. Vselej so Slovenci besedo božjo radi in zvesto poslušali, zaupam de tudi vi!

Kdor svoj matern jezik zavrže, ter ga pozabi in zapusti, je zmedenimu pjancu podoben, ki zlato v prah

potepta, ino ne ve, koliko škodo si dela. Slovenji starejši, ki slovenje znajo, pa svojih otrok kar slovenjiga jezika ne učijo, o nevaležni hišniki, ki svojim otrokam drago domačo reč, slovenski jezik, zapravijo, ki so jim ga njihovi dedi izročili. Materin jezik je nar dražji dota, ki smo jih od svojih starih zadobili. Skerbno smo ga dolžni ohraniti, olepšati, ino svojim mlajšim zapustiti. Človeški jezik je talent, kateriga je nam Gospod nebes ino zemlje izročil, de bi z njim barantali ino veliko dobička storili. Kdor svoj matern slovenski jezik pozabi, malopridno svoj talent zakoplje. Bog bo enbart terjal, ino vsi zaničevalci svojga pošteniga jezika bojo v vunajo temo potisnjeni.

Oj ljubi, lep ino pošten slovenski materni jezik, z katerim sim prvič svojo ljubeznivo mamno ino dobriga ateja klical, v katerim so me moja mati učili Boga spoznati, v katerim sim prvo barj svojiga Stvarnika častil: tebe hočem, kakor nar dražji spomin svojih rajnih starejšev hvaležno poštovati ino ohraniti, za tvojo čast ino lepoto po pameti, kolikor premorem, skerbeti; v slovenjim jeziki do svoje poslednje ure Boga nar rajši hvaliti, v slovenjim jeziki moje ljube brate ino sestre Slovence nar rajši vučiti, ino želim, kakor hvaležen sin moje ljube matere, de kakor je moja prva beseda slovenja bila, naj tudi moja poslednja beseda slovenja bo. Tudi vsak pošten Slovinc ravno to želi, mislim, de želite ravno to tudi vi.

Naš slovenski jezik je božji dar, nam Slovincem izročen, ne zato da bi ga zanemarili, po nemarščini celo zgubili in sebe s svojim narodom ponemčili, Lah ali pa Madjari postali.

Ne pozabi, de je slava tvoje ime. Zato pa tudi nosi se, de boš slave, časti ino hvale vreden!

JUAREZ IN MAKSIMILIJAN

ZGODOVINSKI ROMAN S SLIKAMI ≡ F. WERFEL - B. HARDING

Dosedanja vsebina:

Francoski cesar Napoleon III. zvabi sanjarskega, idealnega Maksimilijana Habsburškega v Mehiko in ga da s silo izvoliti za cesarja, da bi po njem uresničil svoje težnje po nadvladi nad Ameriko. Maksimilijan šele v Mehiki, kateri hoče dati mir in napredek, spozna resnico. Proti njemu, tujcu, organizira odpor nesebični in idealni predsednik Mehike Juarez, ki ga pa zapuščajo celo njegovi najožji sodelavci. Navzlic idealnim namenom Maksimilijan ne more uspeti, razen tega pa se tudi njegovo osebno življenje spreminja v tragedijo — cesarica Charlotta ne more dobiti naslednika. Posinovi daljnega potomca zadnjega mehikanskega cesarja Inturbida, toda Juareza s tem ne pridobi. Juarezovi ljudje ravno na dan posinovitve pripravijo atentat, kar prisili Maksimilijana na brezobzirno obračunavanje z njimi, čemur se je do tedaj upiral. Juarez organizira proti njemu neprenehoma vstaje, uniči svoje odpadle bivše sodelavce in prižene Maksimilijana, ki je v hudem boju z lastno — velepolestniško — vlado, da mu ta po ujetem generalu Diazu ponudi sodelovanje za blagor Mehike. Juarez naj bi postal predsednik Maksimilijanove vlade. Maksimilijan najde v teh stiskah in zmedah edino uteho pri Charlotti.

Nenadno je začutila, da so jo od zadaj objele tople, nežne roke. Stresla se je, jih prijela — bile so Maksimilijanove.

Hkratu, ko je spoznala njega, se je zavedela še nečesa: doli pod vrtovi je nekdo res prepeval pesem, ki jo je menila slišati iz valov: prečudno, preotožno, drhteče, trudne žalosti polno mehikansko pesem o golobici — »La Paloma«.

Maksimilijan je sedel k njej in dejal tiho:

»Lepa pesem... Najlepša...«

Charlotta je šepnila:

»Najina pesem...«

Naslonila se je nanj in brez besedi sta poslušala, dokler ni padel v molk prvega večera zadnji otožni glas.

Molčala sta dolgo, kakor da poslušata daljne odmeve te čudno pretresljive pesmi. Potem je prva spregovorila Charlotta:

»Maks, ali se spominjaš, kako sva nekdanj lepo in v miru živela? Najin grad ob Jadranu... najin lepi Miramar je zdaj prazen, zapuščen. Tam je pusto... kakor tukaj...«

Maksimilijan ni odgovoril ničesar. Potem je spet spregovorila cesarica žalostno, kakor da sama sebi očita:

»Da, jaz sem kriva, jaz sem te nagovarjala, da pusti tisti mir, ker me je vabila krona.«

Foto Warner Bros.

Sklonila je glavo in si jo pokrila z rokami. Zdelo se je, da bo začela jokati.

Cesar jo je tolažil:

»Pomiri se, nihče ni kriv. Kvečjemu usoda, če je sploh bilo kaj hudega in napačnega. Sicer pa bo še vse dobro. Prepričan sem, da bo tako. Samo da imam tebe ob sebi, pa vem, da se bo vse srečno izteklo in da mi bo uspelo. Mora mi uspeti!«

To so bile poslednje besede, ki sta jih spregovorila; dolgo sta še molče sedela na vrtu, dokler se niso začele bliskati prve zvezde in je od gora zavel hlad.

V veliki sejni dvorani so Maksimilijana pričakovali njegovi ministri in generali. Njihovi obrazi so bili mračni in zaskrbljeni. Ko je cesar stopil v dvorano, so molče vstali in se priklonili.

Ko je Maksimilijan vzravnan šel do svojega sedeža, je čutil, kako se upirajo vanj vse oči, kakor da hočejo vnaprej zvedeti, kaj je sklenil in kako se bo odločil. Ne da bi jih pogledal, je cesar sedel k mizi in dejal na kratko:

»Prosim, poročajte.«

Poročila ministrov in poveljnikov so bila slaba in vesti žalostne. Iz vseh je zvenela samo ena resnica: da ni več nobenega upanja za zmago. Celo francoska vojska je bila povsod potolčena in se je umikala v neredu. Z nje je padel čar, da je nepremagljiva. Maksimilijan je vedel, kako bo ta glas vplival na Indijance: kakor olje na ogenj.

Ko so ministri nehali, je Maksimilijan malce počakal. Stisnil je zobe, da se ne bi izdal, da so te vesti kaj močno vplivale nanj. Potem je spregovoril:

»Ni razloga za razburjenje ali obupavanje. To je pač vojska. Ni je armade, ki se ne bi morala včasih umakniti. Zaradi tega moramo še bolj verjeti v zmagos in še bolj delati zanjo!«

Ministri niso verjeli svojim ušesom. Kaj je bilo v tem človeku, na katerega ni vplivalo nič na svetu, res nekaj nezemeljskega, nekaj takega, kakor so verovali Indijanci, ki so Maksimilijana imeli za potomca boga Kvezalkotla?

Maksimilijan jih je še enkrat ošinil s pogledom, katerega ni mogel vzdržati nobeden izmed njih in je vprašal:

»Ali ima še kdo od gospodov kaj povedati?«

Zdelo se je, da ne bo nihče več govoril in da bo seja končana. Tedaj pa je vstal maršal Bazaine, se togo vzravnil in se silil, da bi govoril trdo:

»Veličanstvo...«

Cesar ga je pogledal čudno, da je bilo celo staremu vojaku neprijetno. Toda moral je povedati svoje in je začel:

»Veličanstvo, dobil sem brzojavko od cesarja...«

Maršal je počakal, da bi mu cesar z vprašanjem olajšal sporočilo, toda Maksimilijan se ni zganil in ni spregovoril. Po dolgem premolku je maršal nadaljeval:

»Cesar Napoleon zapoveduje, da moram francosko vojsko zbrati v pristaniščih in čim prej odpluti z njo v Evropo.«

Stari vojak je sedel in čutil, da je zdaj opravil najtežji posel v svojem življenju. Poročilo desetih besedi ga je zmučilo bolj kakor katera koli bitka.

V dvorano je legla smrtna tišina. Nihče se ni ganil, nobeno pero ni zapraskalo po papirju in tišina je bila hujša od groma. Vsi so zrlili proti cesarju in čakali, kaj zdaj.

V Maksimilijanu so maršalove besede naredile grozoten vtis. Vse se mu je začelo podirati, kamor koli se je ozrl, ni videl drugega, kakor padajoče svetove.

To je trajalo morda tri, štiri trenutke, potem pa se je iz zmede misli in čustev začel oglašati besen srd

na Napoleona, na tistega Napoleona, ki ga je tako grdo presleparil in ga na koncu izdal. Najprej ga je proti volji Mehike zvalil sem, ga postavil za cesarja, mu obljubljal vso zaslonbo, ga gnal v nesmiselni boj in prelivanje krvi, ga pripravil ob lastno, osebno srečo, zdaj pa mu je vzel brez obvestila in brez razloga edino, na kar je mogel računati v teh časih. Vzel mu je vojsko, brez katere ne bo mogel več braniti ne sebe, ne cesarice, kaj šele krone.

Zdaj se je zgodilo spet tako, kakor je bilo pri Maksimilijanu navadno v najhujših urah. Njegovi možgani so začeli delati kakor pobesnel stroj. V nekaj trenutkih je premislil, pretehtal in preudaril toliko dejstev in možnosti, kolikor bi jih bil kdo drugi v dolgih urah.

Ministri so čakali odgovora, a ga ni bilo. Cesar je sedel nepremično in gledal v bel list papirja pred sabo.

Potem se je opogumil predsednik vlade in spregovoril:

»Veličanstvo, če dovolite...«

Maksimilijan ga je samo pogledal in mu s pogledom velel, naj govori. Predsednik je dejal:

»Veličanstvo, morda bo najbolje, če se odpoveste. Zaradi sebe...«

Naprej ni mogel, zakaj Maksimilijan je zdaj naglo vstal ter mirno dejal:

»Ne.«

Ob tej odločitvi je vse osupnilo, samo nekdo je presekal mrtvo tišino in vzkliknil:

»Viva!«

Bil je indijanski general Maija, vdan Maksimilijanu bolj kakor vsi ministri in vsa okolica, človek, ki je tujega cesarja malikoval, zakaj videl je v Maksimilijanu prvega belega oblastnika, ki ni poznal razlike med Španci in med Indijanci. Maksimilijan ga je imenoval za generala in zahteval, da mora biti v vladi, čemur so se vsi ministri silovito upirali.

Zdaj, to bridko uro, so vsi tisti, ki so se prej kosali, kdo bo bliže cesarju, molčali. Z obrazov jim je bilo brati, da želijo, da bi Maksimilijan odstopil. Nihče ni imel zanj besede razumevanja ali odobravanja, samo dobra, zvesta indijanska duša je razumela, da je Maksimilijan navzlic stiski moral ravnati ponosno, ker je pač bil cesar.

Maksimilijan je stopil do generala in mu stisnil roko:

»Hvala vam, general!«

Potem se je obrnil k ministrom in dejal:

»Seja je končana.«

S trdimi koraki je odšel iz dvorane, Maija je zrl za njim in v očeh so se mu lesketale solze.

Po poti do svojih prostorov je Maksimilijan še enkrat premislil, ali je ravnal prav ali ne. Zdelo se mu je, da je storil pravilno. Imel je v rokah še eno, najmočnejšo karto, odgovor, ki ga je pričakoval od Juarez na svojo ponudbo. Od tega odgovora je bilo odvisno vse.

Juarez je sprejel generala Diaza v svojem glavnem stanu. Ko so mu sporočili, da se je vrnil Diaz, ga je vest presenetila. Zdelo se mu je neverjetno, da bi bil Maksimilijan generala, kakršen je bil Diaz, spustil, ali pa, da bi ga bil dal tako slabo stražiti, da bi bil ušel. Nezaupljiv, kakor je bil, je Juarez začel takoj sumiti, da s to generalovo potjo nekaj ne more biti v redu.

Ko so privedli Diaza v sobo, ga je Juarez prebodel s svojimi nemirnimi, ogljenimi očmi, da je general takoj izgubil polovico ognja, s katerim je bil prišel sem. Juarez mu ni ponudil ne sedeža in mu ni zastavil vprašanja, marveč je samo čakal.

Ko je Diaz videl, kako je, je čisto po nagonu slutil, da ne bo opravil ničesar. Zato je sporočil predsedniku prav na kratko, zakaj je prišel in kakšno sporočilo prinaša od Maksimilijana.

Juarez ni tudi zdaj dejal ničesar, smehljal se je z na pol zaprtimi očmi, kakor je imel navado, kadar je hotel pokazati, da je koga pregledal do dna. Potem je vstal in dejal:

»Takih važnih sporočil ne morem sprejemati sam, zakaj tičejo se vse naše stvari. Kaj bi si moji ljudje

mislili, če bi zvedeli, da se predsednik dogovarja s Habsburžanom. General, ponovili boste svoje sporočilo pred vlado in pred vrhovnim poveljstvom.«

Odšel je z Diazom iz sobe v podzemeljsko dvorano, ki je nekdanj morala biti klet bogatega človeka, čigar last je bil grad, v katerem je prebival te dni Juarez s svojimi ljudmi.

Republikanska vlada in vodstvo Juarezove vojske je bilo zbrano v kleti z veliko mizo iz nezglajenega lesa, obloženo z zemljevidi, listinami in svetilkami. Za mizo je stala Juarezova straža v širokokrajnih mehikanskih klobukih, okoli republikanske zastave.

Ko sta Juarez in general prišla na stopnice, ki so držale v to čudno sejno dvorano, so vsi vstali in molče čakali, da je predsednik prišel do mize. Šele zdaj so prepoznali generala, toda predsednikov obraz je bil mračen in resen, da si ni nihče upal vzklikniti Diazu v pozdrav.

Juarez je sedel, Diaz je stal poleg njega. Juarez je pogledal po svojih ljudeh in spregovoril:

Foto Warner Bros.

»General Diaz nam prinaša sporočilo od Habsburžana. Govorite, general!«

Diaz je v treh stavkih povedal, da ponuja Maksimilijan Juarezu mir in ga prosi naj prevzame predsedstvo vlade, ker bo tako najbolje za korist države in za blagor mehikanskega ljudstva.

Ko je general končal, se Juarezovi ljudje niso mogli premagati. Kakih deset jih je na glas odobravalo sporočilo, zakaj zdelo se jim je več kakor jasno, da je treba Maksimilijanovo ponudbo sprejeti.

Vzklikanje je Juareza še bolj zmračilo, zakaj bilo mu je spet enkrat dokaz, da se niti najbližji njegovi sodelavci ne zavedajo, da pri vsem tem boju ne gre za Juareza, ali Maksimilijana, temveč da gre za več, da gre za dve načeli, ki ne moreta vladati drugo ob drugem in da mora zaradi tega izginiti ali on ali Maksimilijan, ki sta nosilca vsak svojega načela.

Predsednik vlade je vprašal Juareza:

»Señor Juarez, kaj boste odgovorili Maksimilijanu?«

Juarez je pogledal trdo in mračno okoli sebe in dejal samo:

»Nič.«

Ta njegova beseda je udarila kakor bič. Vsi so se na mah zavedeli, da je zdaj padla odločitev med dvema človekoma in dvema načeloma, zaradi katerih je morala greti Mehika.

Ko je bil Juarez že na stopnicah, se je obrnil in rekel:

»General Diaz, sporočite ta odgovor Habsburžanu.«

(Dalje.)

Človek med življenjem in smrtjo

VELIKI ZNANSTVENIK J.-L. BRETON V SVOJEM TELESNEM MUČENIŠTVU

Veličastna je skrivnost večnega boja duha proti telesnim slabostim: s svojo tragiko in veličino obenem preveva vsa človeška stoletja, v njej niha dan za dnem vsa naša življenjska usoda.

Že Platonova bistra in kristalna misel se je z žalostjo sklanjala nad dušo, ki tako presunljivo ječi v telesnih sponah; vsa krščanska mistika se zopet in zopet povrača k osnovni misli o borbi duha proti ranjenemu telesu.

Kako nas ne bi presenetilo, ko v podobi gledamo junaštvo moža, ki mu celo telo ne mara več služiti, a se z izredno duhovno silo bori za uteho svojega življenja in za znanstveni ter socialni napredek domovine? Ta mož je velik sin Francije: Jules-Louis Breton.

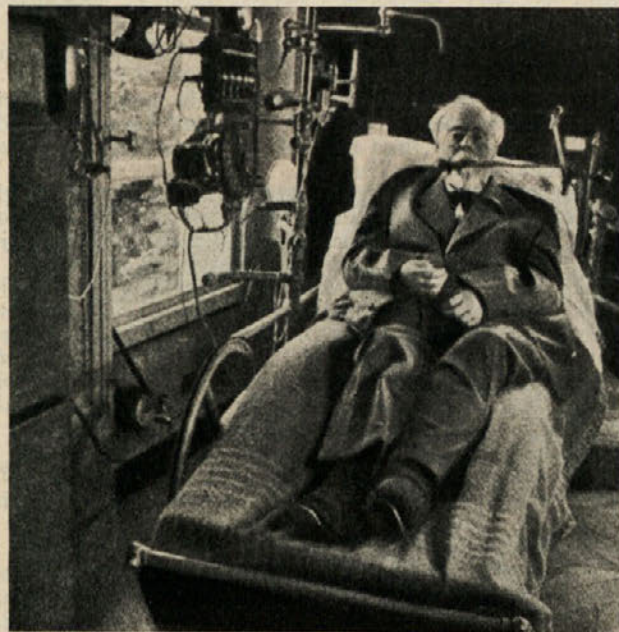
S svojimi izrednimi sposobnostmi se je povzpел na visoka znanstvena in državniška mesta: rodil se je 1. aprila 1872 v Courrièresu (Pas-de-Calais). Pri 26 letih je bil že poslanec in leta 1921 senator. Dosegel je še druge časti: član akademije znanosti, državni tajnik za narodno obrambo, socialni minister, ravnatelj urada za znanstvene in industrialne raziskave... pa še mnogo drugih.

Noč in dan je bil zatopljen v svojem znanstvenem delu in poklonil svoji domovini celo vrsto izredno koristnih najdb, med katerimi morda najvažnejšo — tank. Po vsem svetu slovi zaradi svojih izsledkov glede rentgenskih žarkov, radiografičnih žarnic, zaradi svojega preučevanja brezžične telegrafije in visokofrekvenčnih tokov, zaradi svojih najdb pri raziskavi svinca in njegovih spojin. Iznašel je samogibno blindirano napravo za prekoračenje žičnih ovir in jarkov, iz katere se je kasneje rodil tank.

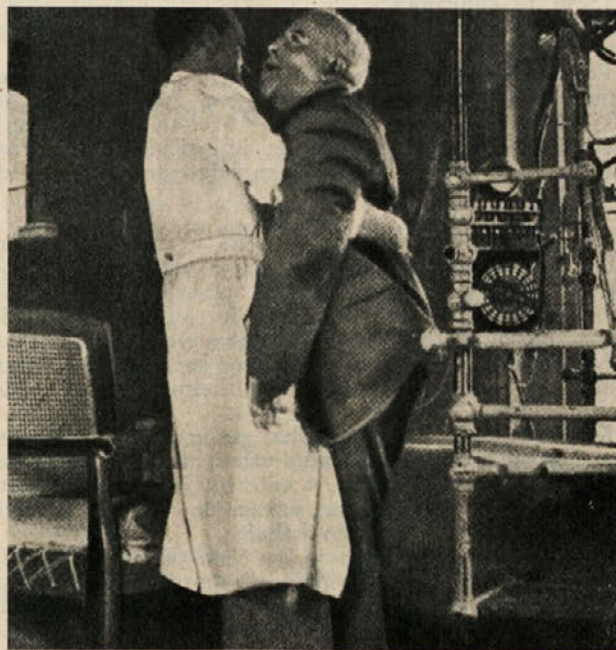
S tehničnimi poskusi in najdbami je služil narodni obrambi svoje domovine vsa leta svetovne vojne kot

Ta čudni vzvod s tremi kavčukastimi nastavki je njegovo bistveno življenjsko orodje, s katerim vlada nad mrtvo okolico, ki se mu brezmočnemu malodane docela pokorava. Skozi te vilice šinejo njegove bistre misli, ki še vedno s strastjo raziskujejo.

J.-L. Breton na spalnem divanu. Z ustnicami, edinim gibljivim telesnim delom, sproži čudovite električne naprave, ki mu urejajo lego, ga premikajo, odpirajo in zapirajo okno itd.

Najtežji trenutek zanj je, ko ga mora zvesti služabnik Henri Monnier prenesti, kamor njegove naprave ne segajo več. Brez njih je živ mrtvec. Tu vidimo, kako ga strežnik vsega neboljšenega spravlja v delovno sobo, kjer bo bolnik delal, delal...

ravnatelj »z neplačanim poslanstvom«. Po sklenitvi miru je prevzel ravnateljstvo urada za znanstvene in industrialne raziskave in iznajdbe. Za svoje delo ni prejemal nobene plače. Naposled so ga zaradi ogromnih zaslug skoraj soglasno sprejeli med člane akademije znanosti.

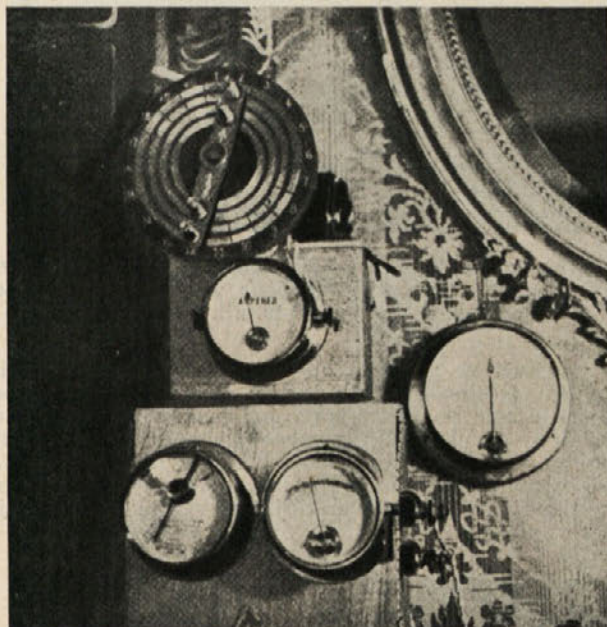
Ni čudno, da mu je zavoljo silnih duševnih naporov telo počasi odpovedalo pokorščino.

J.-L. Breton je zašel v telesno mučeništvo, da mu je malo enakih. Medtem ko so ga obsipali z najrazličnejšimi častnimi naslovi, so mu telesne sile jele tako slabeti, da je danes le še živ mrtvec.

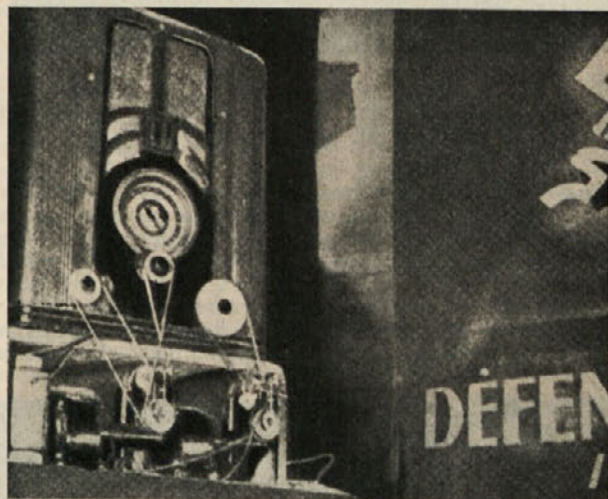
Telo mu je docela ohromelo, le desno oko in ustnice še kažejo, da v tem mrtvem telesu živi izredno močen in silen duh. Vse drugo ne deluje več.

Druga mu donša gibljivo skodelico s krepčilom.

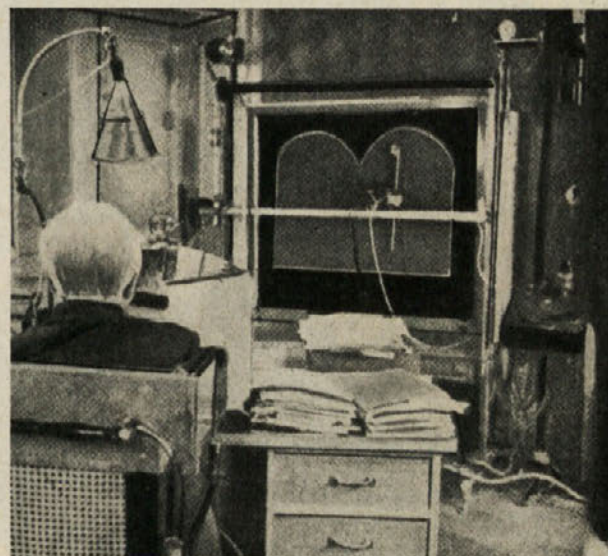
Električna plošča z dvajsetimi različnimi kombinacijami posreduje gibanje raznih naprav, ki jih pač ravno potrebuje.

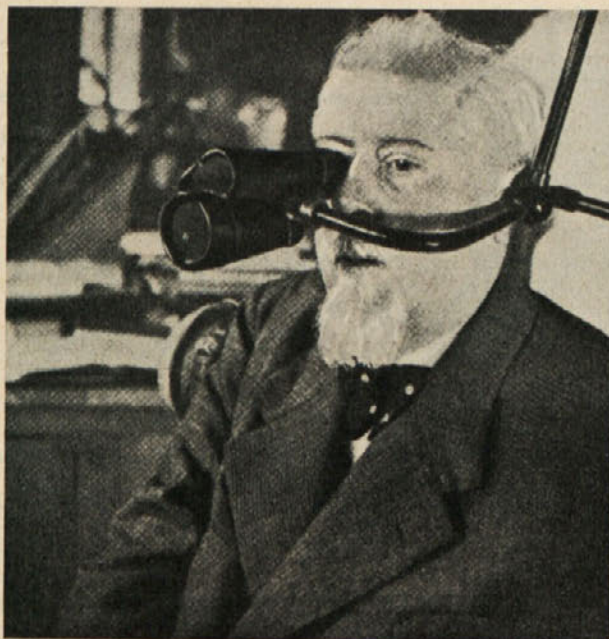
Tretja mu po zamotanih zvezah pomaga, da lahko poljubno uravnava radijski aparat.

Tako mu ena kombinacija primakne telefon k ušesu, da lahko opravi svoje znanstvene in osebne posle.

Tu ga vidimo pri znanstvenem delu. Na stojalu ima pred seboj spise, knjige itd., ki mu jih lista poseben obračevalec. Ob steni stoji posebna tabla, na kateri mu risalne priprave pišejo, rišejo in računajo.

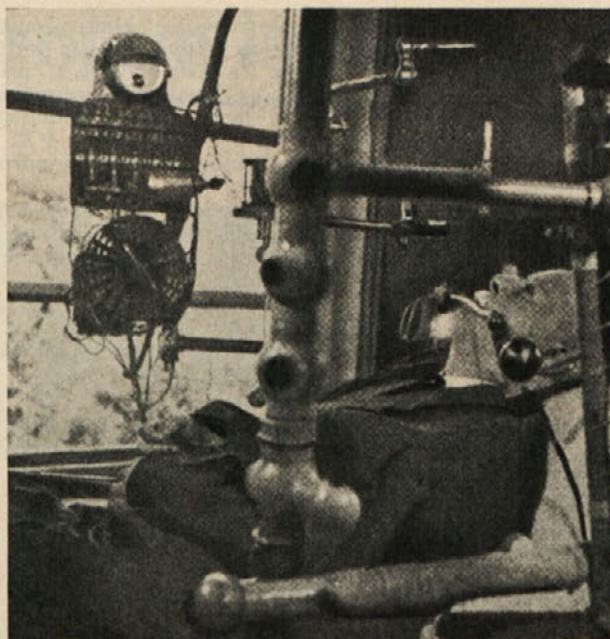

Vidi le še z desnim očesom. Sestavil si je napravo s posebnim daljnogledom, s katerim lahko skozi okno opazuje življenje po okolici.

A človeški duh gre svojo pot...

J.-L. Breton je iznašel zelo zamotane naprave, ki mu pokorno služijo in pomagajo v telesnih in zlasti duševnih potrebah. Tako ta »človeški robot« vodi robote brez duše.

Tu ga vidimo sredi svojih bistro sestavljenih naprav. Z neznatnim pritiskom ustnic lahko sproži električno ploščo, ki ima dvajset številčnih kombinacij. Vsaka zve-

Po napornem delu ga naprava položi k počitku. Truden pritisk zgornje ustnice, električna plošča se zavrti, naslonjalo se nagne in bolnik zadremlje.

za mu služi za posebno opravilo. Tako lahko vodi in uravnava telefon, radijski aparat, obračevalca listov pri branju in celo risalne naprave pri znanstvenem delu itd.

Duh se ni uklonil. S presenetljivim in veselim zanimanjem zasleduje dnevne dogodke in dela, dela, dela...

A v tem mračnem življenjskem večeru sije še lepa zarja: J.-L. Breton ima vnukinjo, ki jo ljubi z vso svojo veliko dušo!

Njegova edina prava uteha mu je mala vnukinja, ki jo močno ljubi. Dvoje bitij na skrajnih koncih življenjske poti: ob mračnem zatonu mu vzhaja novo sonce...

Sredi septembra letošnjega leta bo preteklo petdeset let, odkar se je v Zakojci pri Cerknem na Goriškem rodil France Bevk, eden naših najvidnejših in najplodovitejših pisateljev. Nima pomena, da bi opisoval kar se da podrobno potek njegovega zunanega življenja. Le to naj povem, da je imel v mladosti prav pestre dogodivščine. Takoj ko je nehal trgati hlače po kloph ljudske šole, je postal štacunarški vajenec. Šele čez nekaj let se je zapisal na učiteljske. Potem je bil učitelj, vojak in časnikar. Pri »Slovenca« je sodeloval v prvih

povojnih letih. Kmalu pa ga je ljubezen do svoje ožje domovine, Goriške, zvalila v Gorico, kjer se je popolnoma posvetil pisateljevanju in prosvetnemu delu med našim narodom na Primorskem.

V svojem pisateljskem delu je pokazal tako plodovitost kakor je ni doslej mimo Cankarja še noben pisatelj v naši literaturi. Število njegovih del je skoraj nepregledno. Za celo knjižnico jih je. Če človek brska po knjižnem katalogu »Slovenska knjiga«, najde njegovo ime kar pod štirimi zaglavji: pod pesništvom, prozo, dramatikom in mladinskim spisjem. Po le-teh razpredelkih je naštetu nekaj nad štirideset knjig, od katerih je precejšen del izšel na Primorskem.

Pod štiri zaglavja so uvrščena njegova dela, sem dejal. S tem je že tudi povedano, kako pestro je njegovo pisateljsko delovanje. Kakor vsak poznejši pisatelj, se je tudi Bevk spočetka — pisati je začel še pred vojno — ukvarjal s poezijo. Le-tu je bil epigon slovenske moderne. Toda te oznake ne smemo vzeti v njenem slabem pomenu, zakaj v svojih pesmih, ki jih preveva nekakšen narodno baročni stil in so polne subtilnih doživetij, je dokaj samonikel. Vendar je po izidu svoje pesniške zbirke zapustil poezijo in se posvetil prozi.

S tem se je njegovo delo šele začelo. Po prvih krajših novelah, ki jih je priobčeval po najrazličnejših listih

od Mentorja do Doma in sveta, se je lotil daljših del. Njegovo tovrstno delo gre v dve smeri: v zgodovino in sedanost. Ob dveh izvrstnih učiteljih, Cankarju in Dostojevskem, se je mnogo naučil. Pri prvem zlasti ljubezni do svojega naroda in predvsem do malega človeka, pri drugem pa globokega psihološkega gledanja. Vendar nikakor ni mogoče trditi, da bi ta dva vzornika kar slepo posnemal. Prizadeval si je, da bi se dokopal do neke svojskosti, kar mu je tudi uspelo. Njegovi spisi — bodisi romani, novele ali povesti, so tako polni življenja kakor pri malo katerem našem pisatelju. Slovenski človek z vsemi svojimi strastmi in napakami, dobroto in ljubeznijo ter hrepenenjem po pravici, se zrcali iz njih. Ne samo v povestih iz sedanosti, tudi v zgodovinskem romanu mu žarita naša zemlja, zlasti Primorska, in človek na njej tako izrazito, da preseneča. Naj bere človek katero koli Bevkovo stvar, ponovno se mu bo zgodilo, da bo ob kakem stavku ali dejanju presenečeno obstal, češ: mar nisem tudi jaz tak? Bevku se celo zgodovinska povest zdi primerna, da v njej slika življenje današnjega človeka. V stare prizore kopiči probleme, ki pretresajo naš čas. Če je to prav, je vprašanje, a spisi dosegajo svoj namen. V človeku bude hrepenenje po etičnih dobrinah: po pravici, očiščenju in resnici. Bevk lahko prikazuje še tako temne strani in strasti življenja, vedno se čuti, kako so njegovi junaki v bistvu le dobri. In ta prvobitna dobrina je tisto, kar človeka privlači in ga dviga.

In še nečesa ne smemo pozabiti: njegovih legend. Le-tu je pokazal toliko umetniške sile, da bi bil pomemben, če ne bi napisal nič drugega.

Lotil se je tudi potopisa in prevajanja in v obojnem se je pokazal mojstra.

Jasno je, da v tej preobilici, če bi se izražali po sodobno, bi skoraj dejali: v hiperprodukciji, svojih spisov ni mogel dognati svoje umetniške podobe do tiste prečiščenosti, kakor smo je navajeni pri drugih velikih pisateljih in ki bi jo lahko dosegel tudi Bevk, če bi živel in pisal v drugačnih prilikah.

Nikakor ne smemo namreč pozabiti, da Bevk živi na Primorskem. S tem je mnogo povedanega. Odcepljen je od slovenskega kulturnega središča in tudi prenekatero besedo, ki bi jo pri nas drugače zapisal, mora tam zamolčati ali vsaj omiliti.

Toliko večji pa je Bevk v nečem drugem. Kadar se bo pisala kulturna zgodovina našega naroda na Primorskem, bo Bevku brez dvoma prisojeno najodličnejše mesto. Kljub temu da so mu pri nas ponujali sijajne službe in se mu je obetal tudi v literaturi večji uspeh, je ponosno odklonil, zakaj ljubezen do svoje ožje domovine in vest sta mu narekovali drugačne naloge. Dobro se je zavedal, da je narod, ki nima knjige, zapisan poginu. In prav Bevku se imamo v prvi vrsti zahvaliti, če raste na Primorskem neka svojska slovenska kultura. Kot urednik bivše tamkajšnje Mladike, ravnatelj Narodne tiskarne in odbornik Goriške Matice se je mnogo trudil in se še, da slovensko literarno življenje na Primorskem popolnoma ne zamre.

Bevk sam se dobro zaveda, da bi bilo v njegovem pisanju marsikaj lahko še boljšega kakor je. Zato je tudi začel izdajati pri Jugoslovanski knjigarni svoje Izbrane spise. Dosedaj so izšli trije zvezki: 1. Ljudje pod Osojnikom. 2. Kresna noč. Vihar. 3. Človek proti človeku. Pripravlja jih skrbno in temeljito popravlja. Kar bo izšlo le-tu, bo dokončno in vsaka knjiga bo pomenila trden kamen v zgradbi slovenske literature. Prav za petdesetletnico izide spet nov zvezek. Naslov mu je Mlada njiva ter vsebuje novele, ki jih je napisal od 1914—1926. Priobčene so Črtice iz svetovne vojne, Socialni motivi, Groteske in še nekaj večjih novel. Veseli moramo biti tega njegovega dela in ob njegovem polstoletnem slavlju mu samo želimo, da bi ustvaril še čim več in čim boljšega.

in bodoča Evropa

Ob času, ko pišemo te vrstice, se razvijajo pogajanja med Romunijo in Bolgarijo in Romunijo in Madžarsko. Vsa poročila o pogajanjih med Romunijo in Bolgarijo preveva nekaj optimizem; če se smemo naslanjati nanj, lahko sklepamo, da se bodo medsebojni računi balkanskih držav urejevali s precejšno srečo in dobro voljo. Pač pa so zelo težavna pogajanja med Madžarsko in Romunijo. V Srednji Evropi postavljajo Madžari proti Romunom take zahteve, ki jih najbrž nobena romunska vlada ne bo mogla sprejeti, prav posebno pa še ne vlada, ki ima ministre iz vrst Zelezne garde. Meje, ki so jih mirovne pogodbe iz leta 1919—1921 potegnile v Srednji Evropi, so torej mnogo bolj občutljive kot pa meje, ki so nastale z neuillyjsko in sevresko pogodbo na Balkanu.

Prva svetovna vojna na Balkanu namreč ni imela mnogo uveljaviti. Balkan se je razvijal v nove oblike vse 19. stoletje in ko je izbruhnila vojna v letu 1914, so bile v glavnem narodne meje na Balkanu že potegnjene. Že v vsem 19. stoletju je bil Balkan tisti del evropskega ozemlja, ki je bil nekako izločen iz razvoja in gospodarskega življenja ostale Evrope. Dočim so v ostali Evropi nastajali veliki politični, gospodarski in čezmorski imperiji, so se številni balkanski narodi morali boriti za dediščino razpadajočega turškega cesarstva. Bilo je mnogo preliivanja krvi in vojne so si v vsem 19. stoletju skoraj neprenehoma sledile. Metode in cilji teh balkanskih vojsk so bili tako svojevrstni, da jih ostale evropske velesile niso mogle razumeti in so jih večinoma celo zavračale. Balkan je v svoje nove oblike rastel čisto po svojih poteh, ostale velesile pa so posegale v borbe na Balkanu samo tedaj, kadar je bil na dnevnem redu problem, ki je Rusijo, Avstrijo ali Anglijo posebej zanimal. Carska Rusija je stalno posegala v boje na Balkanu tedaj, kadar je bilo videti, da bo padel Carigrad in da se bo odločila usoda Dardanel, Avstrija je zagovarjala svojo smer, ki je bila pot skozi Sandžak proti Solunu, Anglija pa je izpodrivala ruski vpliv iz območja Carigrada in Perzije. Velesile so urejale Balkan s svojo močno roko šele, ko je bil v glavnih obrisih načrt o delitvi interesnih sfer na Balkanu že gotov. Ob takih prilikah so velesile sklicevale kongrese (1856 v Parizu, 1878 v Berlinu) in za zeleno mizo je bil balkanski problem, ki je bil na dnevnem redu, urejen čisto drugače, kakor pa se je njegova oblika nakazovala v krimski (1853—1856) ali pa v turško-ruski vojni v letih 1877—1878. Balkanski narodi pa so se vključ vsemu priborili do svojih samostojnih držav, nad njimi in okoli njih pa je ostala Evropa stalno razpredala svoje načrte o delitvi interesnih območij in o delitvi poti na Sredozemsko morje, v Malo Azijo in v Indijo.

Mirovne pogodbe po letu 1918 balkanskega zemljevida v bistvu niso mnogo izpremenile, občutne spremembe so nastale samo tam, kjer so se delili ostanki Srednje Evrope; zato je možno, da se bodo medsebojna balkanska vprašanja uredila brez resnejših težav, težja bodo le obnavljanja, ki si jih je postavila na dnevni red Madžarska. Naravno je, da za obnovo tega reda ne more jamčiti ali pa nakazovati njegovih poti mala Madžarska.

Če pa omenimo, da je Balkan zase neki samostojen in zaokrožen del Evrope, ki bi bil v svojih oblikah lahko že dokončen, tedaj smo morali s tem že dopustiti, da nosi ta Balkan s seboj vsa tista klasična vprašanja, ki bodo moderno Evropo prav tako zanimala kakor so jo zanimala v prejšnjem stoletju. Med velesilami je bilo mogoče ohraniti ravnotežje na Balkanu samo tedaj, če je med njimi vladal tihi ali pa javni sporazum o delitvi interesnih in političnih območij na Balkanu. Zadnji veliki sporazum o Balkanu je bil zaključni protokol berlinskega kongresa v letu 1878, ki je med drugim dovoljeval bivši Avstro-Ogrski, da je lahko poslala svoje čete v Bosno in Hercegovino; zrušil pa se je ta protokol z aneksijo obeh pokrajin, ki jo je izvedla habsburška monarhija v letu 1908. Vsi poznejši dogovori in sporazumi so bili zelo enostranski: londonski pakt je v letu 1915 obljubil carski Rusiji Carigrad, proti temu pa je vso svetovno vojno bila — Italija. Med svetovno vojno pa se je prvič uveljavljala velika prometna žila Berlin—Bagdad. Oba načrta sta pozneje propadla, ker se je z zaključkom vojne v letu 1918 porušila Evropa, tako da je bilo treba drugod več obnavljati in deliti ko pa razvzlatavati stoletna sporna vprašanja o posesti balkanskih izhodiščnih točk. Carigrad je ostal turški, prometna žila čez Malo Azijo proti Bagdadu je v rokah mlade modernizirane turške države.

Balkan je mirno upravljala ta pota zadnji dve desetletji. Sporna vprašanja med balkanskimi državami niso tako zapletena kakor so ostala vprašanja v Evropi. Toda vprašanje velikih poti čez in okoli Balkana, to je pot in izhodišče proti Solunu, posest Carigrada in Dardanel, usoda prometnih zvez čez Malo Azijo in Perzijo proti Indiji, še stalno izziva tekmo velesil. Sovjetska Rusija stavlja danes na Carigrad iste imperialistične zahteve, kakor jih je imela carska Rusija.

Kadar so bile v 19. in 20. stoletju zadeve v ostali Evropi in v ostalem svetu urejene, tedaj je bil navadno med glavnimi velesilami tudi kmalu dosežen sporazum o delitvi interesnih sfer na Balkanu. Veliki imperiji nastajajo ali se rušijo v drugih delih Evrope in sveta. V dosedanjem razvoju evropske zgodovine pa se je izkazalo, da navadno odloča o delitvi interesnih območij in o poteh čez Balkan tista velesila, ki je v Srednji

LJUBLJANSKI VELESEJEM

RAZSTAVA INDUSTRIJSKIH IN OBRITNIŠKIH IZDELKOV

OD 31.

AVG.

DO 9.

SEPT.

POSEBNE RAZSTAVE: Pohištvo. Mala obrt. Turizem. Motorna in jadralna letala. Zaščita pred napadi iz zraka. Zobna tehnika. Naša vsakdanja prehrana. Cvetje in povrtnina. Perutnina, kunci, golobi. Likovna umetnost.

• Zabavišče. Toti teater. Tekma harmonikarjev 8. IX. Zrebanje daril za obiskovalce.

Polovična voznina na železnici in parnikih.

Na postajni blagajni kupite rumeno železniško izkaznico za din 2.—.

Tradicija jamči za kakovost!

Prosim tale zavitek!
Zelo ljubim dobro belo kavo.
Mati mi je rekla: „Pravo Kneippovo
sladno kavo dobiš samo
v zavitkih s sliko in podpisom
župnika Kneippa.“

Kneippova
SLADNA KAVA

Evropi najmočnejša. Bivša Avstro-Ogrska pa se je pregrešila v tem, da je hotela šibke noge svojega imperija zasidrati na Balkanu. Zato so se te noge tudi z lahkoto polomile. Balkan je tako izrazil svojstven del Evrope zase, da je lahko koristen člen v verigi velikih načrtov, v tekmi velesil pa je navadno prenizka in prešibka karta. To pričata zgodovina carske Rusije in bivše habsburške monarhije.

Politični pregled dogodkov v mesecu juliju 1940 pa bi bil naslednji:

Žena slovitiga ameriškega pisca Sinclaira Lewisa, ki je znana kot »časnikar št. 1« v USA. 100 dnevnikov pri naša vsak dan njene članke o dnevnih vprašanjih.

1. Sovjetske čete so v redu opravile zasedbo Besarabije in severne Bukovine, romunsko prebivalstvo pa je dostojno in mirno preneslo težak udarec.
2. Romunija je odpovedala angleške varščine. — Francoska vlada se je naselila v Vichyju. — Ameriški vojni minister Stimson je imel govor, v katerem je rekel, da Amerika tudi ni varna pred zavojevanjem.
4. Angleško brodovje je napadlo francosko vojno brodovje pri Oranu in večina francoskih bojnih ladij je bila tam zelo poškodovana. Churchill je v posebnem govoru razložil, zakaj je prišlo do tega napada. Hotel je prepričati, da bi francosko brodovje prišlo nasprotnikom v roke.
5. Francija je zaradi napada na francosko brodovje v Oranu prekinila diplomatske stike z Anglijo. — Romunija je dobila nova vlado, ki jo je sestavil Gurgutu, bivši zunanji minister.
6. Italijanski zunanji minister grof Ciano je odpotoval za več dni v Nemčijo, kjer je bil sprejet pri Hitlerju in Ribbentropu.
9. V Dakarju v francoski Zahodni Afriki je bila še francoska bojna ladja »Richelieu«. Angleške vojne ladje in angleška letala so jo napadle in jo močno poškodovale.

Lep in živ bo jesenski Ljubljanski velesjem od 31. avgusta do 9. septembra. Na sejmišču je začelo že vrveti, že se pripravljata industrija in obrt, da dasta najširši javnosti vpogled v svoje snovanje in delovanje. Razstavljal bo strojna in kovinska industrija, fina mehanika, radio, elektrotehnika, razsvetljava in kurjava, bicikli, vozovi in sport, poljedelski stroji in orodje, mlini, lesna industrija, pletarstvo, igrače, tekstilna industrija in konfekcija, čipkarstvo, usnje in konfekcija, papir in pisarniške potrebščine, kemična industrija, fotografija, živilska industrija, stavbarstvo, glasbila, steklo, porcelan, keramika, bižuterija in različne tehnične, kemične in druge novosti. Posebne razstave bodo: pohištvo in stanovanjska oprema, mala obrt, perutnina, golobi in kunci, cvetje in zelenjava, zobna tehnika, naša vsakdanja prehrana, obramba pred napadi iz zraka, likovna umetnost, razstava motornih in brezmotornih letal ter modelov, turizem. Dne 8. septembra bo tekmovanje harmonikarjev. Solska vodstva opozarjamo, da naj si z mladino ogledajo to prireditev.

10. Grof Ciano se je z zahodnega bojišča vrnil v Monakovo, kamor so prišli tudi madžarski državniki. S Hitlerjem je bilo več posvetov, toda še isti dan so grof Ciano in madžarski državniki odpotovali domov.
12. Francosko narodno predstavništvo je v Vichyju sprejelo načrt nove francoske ustave in je bil maršal Petain proglašen za novega državnega poglavarja Francije.
15. Anglija je podpisala z Japonsko sporazum, s katerim se je obvezala, da ne bo več pošiljala orožja maršalu Čankajšku.
15. Jugoslovanski minister za gradbe dr. Krek se je v Sofiji udeležil kongresa bolgarskih združnikov in je bil tudi sprejet pri bolgarskem kralju.
19. Ameriška demokratska stranka je objavila proglaš, v katerem naznanja svojim pristašem, da bo Roosevelt v decembru tretjič kandidiral za predsednika Združenih držav.
20. Hitler je v posebnem govoru pred rajhstagom pozval Anglijo, da naj se z Nemčijo pomiri. Prav tako je poudaril, da ne more priti do nobenih spopadov med Nemčijo in Sovjetijo.
22. Angleški zunanji minister lord Halifax je imel govor, v katerem je odbil Hitlerjeve predloge, ki so se na-

Preprosto obdelovanje zemlje v Alžiriji, ki pa ob izdatnem dežju obilno rodi.

Berberska žetev v francoskem Maroku.

- našli na Anglijo. — Vse tri baltske države, to so Litva, Estonska in Letonska so »prostovoljno« prosile Sovjetijo, da jih naj sprejme v svojo državno zvezo.
23. Predsednik romunska vlade Gigurtu in zunanji minister Manoilescu sta odpotovala v Solnograd in Monakovo; tja sta bila povabljeni tudi bolgarski predsednik vlade in zunanji minister ter predsednik slovaške države dr. Tiso in predsednik vlade dr. Tuka.
 25. Zopet so se razširile govorice o mirovnih pogojih, ki naj bi jih obema taboroma posredoval Vatikan.
 30. Japonske oblasti so zaprle 11 angleških državljanov, ker so jih osumile vohunstva; med Anglijo in Japonsko je nastal nov spor, ker so angleške oblasti začele zapirati Japonce, dolžeč jih vohunstva.

Nad Anglijo se te dni vrste najhujši letalski boji, kar jih pozna zgodovina. Do 5000 letal prileti dnevno v tako imenovanih »valovih« nad Anglijo. Le slabo vreme sem pa tja zmoti redni in naraščajoči potek letalske ofenzive proti Angliji.

Ti boji dokazujejo, da so morala propasti vsa posredovanja med Anglijo in Nemčijo. Ta pogajanja niso

bila samo v bližini Vatikana, marveč tudi v Madridu. Dosedanji potek napadov na Anglijo dokazuje, da bo ta spopad prav za prav tisti, ki bo »totalen«. Streti in razgnati bo treba angleško mornarico, na angleškem otoku pa se misli boriti angleška vojska do zadnjega moža. Uvaja pa ta spopad najmodernejše sodobno orožje: letalstvo, ki bo šele ob tej priliki pokazalo vso svojo razdejalno silo. Čim dalj bo trajalo tako vojskovanje, tem groznejši bodo učinki.

Vojni dogodki pa so v juliju imeli približno tako zaporedje:

1. Konec junija je na libijski fronti padel italijanski maršal Balbo, slavni italijanski letalec in vodilni član italijanskega fašističnega pokreta.
3. Letalski spopadi nad Anglijo postajajo iz dneva v dan ostrejši.
5. Italijanske čete so v Vzhodni Afriki začele z ofenzivo, ki se uspešno razvija in so se morale angleške čete zlasti ob sudanski in somalijski meji umakniti.
10. V Sredozemskem morju je prišlo do številnih spopadov med italijanskim in angleškim brodomjem.
15. Angleške čete so se v Vzhodni Afriki umaknile iz obmejne trdnjave Mojale.
23. Angleška vlada je objavila številke o bodočem vojnem preračunu. Preračun presega 800 milijard din.
27. Nemška uradna poročila poročajo o močnejšem delovanju nemških podmornic okoli Anglije.
31. Nemški letalski napadi na Anglijo se stopnjujejo.

Glavno skladišče alžirskega vina v pristanišču Bône. Pred vojno je Francija odtod uvozila letno okrog 15 milijonov hektolitrov.

Plečnikove Žale

nova lepota Ljubljane

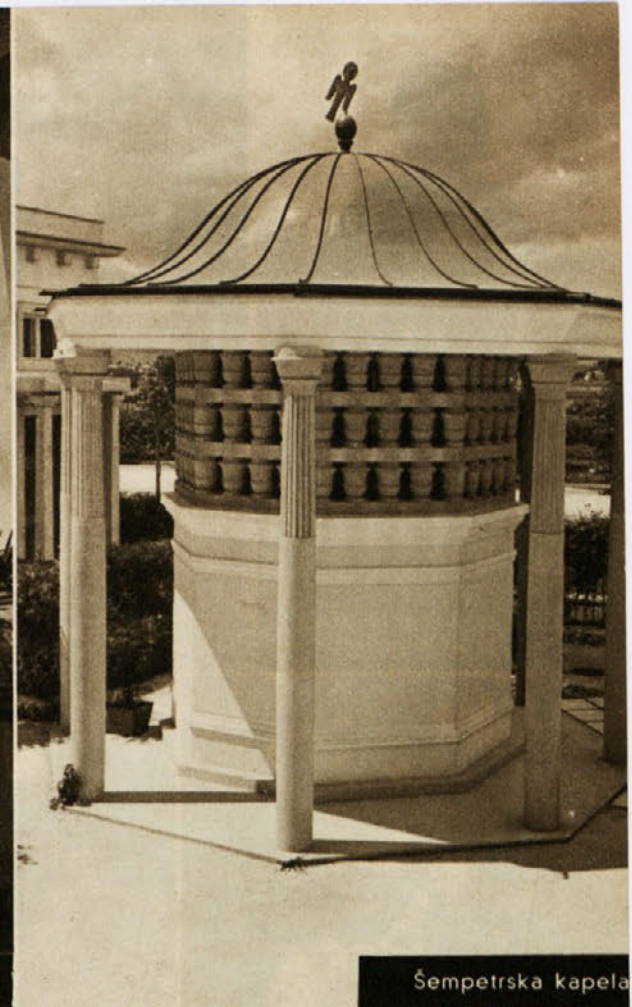
Pogled iz središča Žal na glavni vhod

Kapela sv. Nikolaja — notranjost z mričem na odru

Stensko okrasje v osrednji molilnici

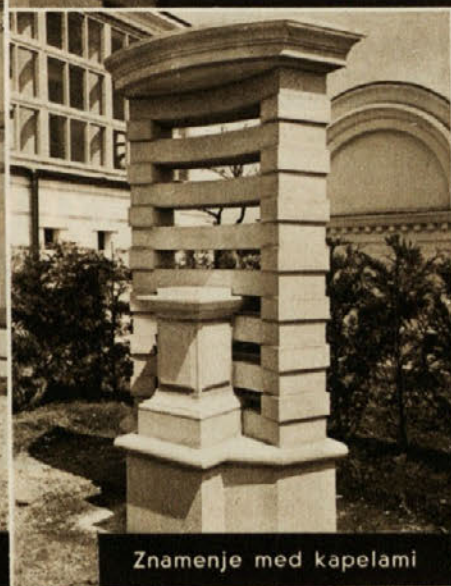
Šempetrska kapela

Pogled z vzhodnega poslopja, v sredi na desni svojevrsna kapela sv. Ahacija

Baldahin pred molilnico in glavni vhod

Znamenje med kapelami

Pogled na Žale od severovzhoda, v ospredju upravno poslopje s freskami

Klopi v molilnici

Kapela sv. Nikolaja

Še eno znamenje

Freska Sl. Pengova na upravnem poslopju. Desni na sliki je prof. Plečnik

Veža kapele sv. Antona Padovanskega
Foto Janko Hafner

Naši otroci

Jroš iz Zg. Sv. Kungote uživa lepote poletja

Stanko iz Črne pri Prevaljah pred avtomobilsko dirko

Irena iz Ljubljane je pristaš avtoritarnih pozdravov

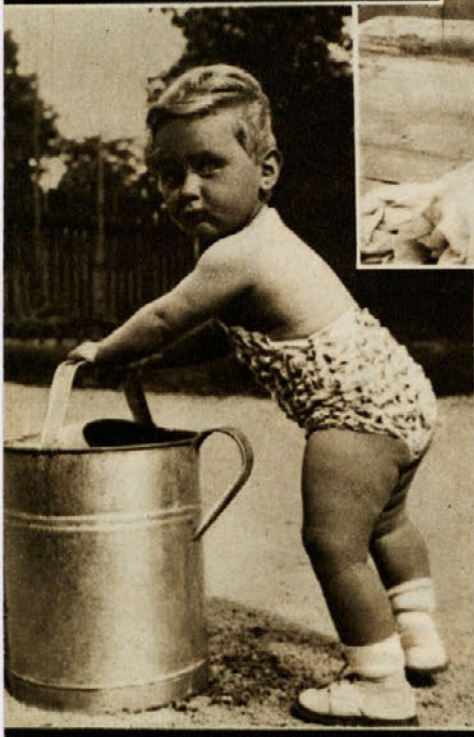
Ivo in Jožica iz Šmihela pri Novem mestu sta lep slovenski par

Mici iz Predoselj zna pa že prati

Alenčica iz Brežic z radovednostjo dokazuje, da je ... ženska

Barbka z Vrhnike gre na promenadu

Jalenovo ime zasledimo prvič tiskano v reviji Čas (1914), kjer je priobčil zgodovinsko razpravo L. 1814 in Cerkev. Nekako takrat je pisal tudi v Zoro razne zanimive filozofske drobce. Lepslovnih stvari ni nikjer priobčeval, čeprav se je gotovo vsaj »zase« bavil z njimi.

Leta 1925 pa se kar nenadoma pojavi v slovenski književnosti. Zanimivo, da najpoprej kot dramatik. Z s svojo prvo — in najboljšo — dramo Dom, je

bil deležen splošnega priznanja in uspeha na odrih. Sledili sta drami Srenja in Bratje. V vseh treh obdeluje problem domačije, zemlje in vaške občestvenosti. V Srenji je še posebno poudaril, kako se ljudje v težkih trenutkih vendarle zblížajo in skupno poprimejo za delo, da odvrnejo nevarnost. Poleg teh je napisal še verne dušno igro Grobovi, — s katerimi je le pregнал z naših odrov tujo, sentimentalno in do skrajnosti premeleto igro Mlinar in njegova hči — ter norčavo burko Lesena peč, v kateri si je duhovito privoščil in »oštenkaril« cvetoče denuncijanstvo med Slovenci. Omenimo naj še, da je napisal libreto za prvi slov. film Triglavске strmine.

Njegove igre so bile deležne toplega sprejema in tudi priznanja prave, umetniške kvalitete. Zato je kar nekam čudno, da poklicno slovensko gledališče tega noče upoštevati. Ali zato, ker je Jalen duhovnik?

Kmalu pa se je Jalen uveljavil tudi v naši prozi s pripovednimi teksti, kjer je našel zase gotovo najprilkladnejšo obliko izražanja pisateljskih doživetij. Prvi je bil Ovčar Marko — sončna povest naše zemlje v okviru gorá in idilično sliko kmetsko-pastirskega primitivizma — (Vodnik), gotovo njegova najpriljubljenejša povest.

Sledéča povest je bila Cvetkova Cilka, zgodba dekleta, ki mora za eno samo zmoti trpeti sedem let. Nazadnje pa resnična ljubezen, ki »zamiži« nad vsem, premaga hoteno zlobo ter Cilko osreči.

Zanimivo je tudi, da piše Jalen sedaj kar dve uvodni povesti: Ograd v Domu in svetu in Trop brez zvoncev v Mladiki. V prvi je obdelan motiv izgubljene ženske in Bogu posvečenih žensk (Ograd je kaznilnica v Begunjah), zgodba sodnikov, ki krivično merijo pravico. Lepo je v tem oziru poglavje Vrt odrešenih, kjer Sodnik nič več ne obsoja, temveč le še odrešuje. Trop brez zvoncev pa je povest o Bohinjskih jagrih.

Poleg teh svojih večjih povesti, pa se je Jalen še posebno uveljavil s svojimi klenimi novelami. Te novele, ki nosijo vse odlike Jalenovega zgoščenega sloga in krepkega slovenskega izraza, so izhajale po večini v Domu in svetu in Mladiki. Dodal je še nekaj novih in jih sedaj — 27 po številu — izdal pod naslovom *Previsi*, ki je tudi naslov najmočnejše novele v knjigi. Opisuje gorski svet okrog Stola in »ravbšice« iz pretekle dobe, ki se po previsih borijo za življenje, lovijo gamse in drugo zverjad, da bi pretolkli lakoto in revščino v družini. Vse to pa v vednem strahu pred lovskimi čuvaji. V to zgodbo je pa vpleteno polno vedrega humorja (Janezova pot v ječo) in pravljicne legendarnosti (skalni

plezalčki z Višarij), da jo človek res z užitek in veseljem prebere. Sploh bi že same pravljice, vpletene v Jalenove spise, dale posebno knjigo. Pogoni, Stebrniki, Zrno, Miklavž (ločitev zakona) Muha so novele iz življenja vaških prebivalcev; Očnice, Zgodnji macesen, Hrast na Špičaku in še nekatere, so prelepe ljubavne idile. Socialni in družabni motiv, ki je vanj vpletena marsikatera krepka in kritična misel sodobnih razmer, je obdelan v Moljih, Pometačih, Ogrinjači, Spomeniku padlim. Taki sta tudi noveli Črv (žena, ki noče otrok) in Piščanci (gosposka požrešnost), Mahovnice pa so opis Barja in njegovih prebivalcev. Novela Hrestač — umiranje jetičnega dekleta — je navzlic težki smrtni slutaji in koncu mladega življenja, polna tople miline in otožne melanholije, ki že prehaja v svetlobo onostranstva, kakor prehaja v onostranstvo tudi življenje dveh starčkov, ki v zatonu svoje jeseni obhajata zlato poroko. Le z rahlimi vezmi sta še pripeta na ta svet, srečna ob otrocih in vnukih, ki sta jih lepo in pošteno vzgojila. Ti so kakor Cvet (naslov novele), ki se je razčvel v njun večer, da ozaljša starost in spomine. On ne bere in ne piše, nikoli ni bil preveč prijatelj črke, ki se mu je v mladosti ni bilo treba učiti. Ona pa bere iz knjige, ki jo je napisal in njima za zlato poroko posvetil sin, pisatelj.

Poleg tega vsebinskega bogastva imajo *Previsi* še eno posebno odliko: Jalenov jezik, v katerem je polno pristnih izrazov žive gorenjske govornice, kar da večkrat zanimivo konstrukcijo stavka in izražanja.

Jalen spada med tiste naše pripovednike, ki jih lahko prištejemo krogu »regionalistov«. Z njim je dobila Gorenjska izrazito svojega opisovalca. Še več: prav določeni gorenjski kot tam okoli Bohinja, Breznice in Rodin. To je kot, kjer je doma sam in so mu rojaki Prešeren, Finžgar, Jeglič in še drugi pomembni možje misli in peresa. In v ta svet, ki je obkrožen od ogromne skalne gmote Triglavskih planin in Stola, postavlja svoje osebe, riše njih »dani« življenjski položaj ter odkriva njihove duhovne usode. Tu živi in se bori gorenjski kmet, ves zakoreninjen v svojo zdravo trmasto rast. Bori za stvari in predmete »realne« vsakdanjosti, za dom, družino, zemljo, hosto in živad v stajah. V okviru tega življenja, ki teče iz dneva v dan, pa nosi vsak v sebi še svoje posebne, duhovne in moralne probleme, zavest odgovornosti v naporu za dosego in ohranitev zdravih vrednot kmečke občestvenosti. Kajti Jalen je po svojem pisateljskem bistvu pesniški realist, po svojem hotenju in prikazovanju pa še tudi močan idealist, ki mu pogled na svet in dogajanje usmerja objektivni krščanski nazor. Ta Jalenov poudarek osebne duševne problematike, pa je ves prepleten s prelepimi opisi, lirčnih občutij in prispodob, kar pričara v njegove zgodbe tudi takrat, ko piše o trpkih in grenkih stvarih, poezijo in idiličnost. Tak je poseben Ovčar Marko in nekatere novele v *Previsih*. Zgodnji macesen in Cvet sta v tem oziru prav značilni in odlični. Kajti Jalen je in hoče biti sončen pisatelj. Ne da bi ne poznal soc. krivic osebnega zla in težav, ki težijo posameznika in družbo. Dobro jih pozna in se kot duhovnik in kot pisatelj neprestano bavi z njimi. Pa vendar ni poklic umetnika, da bi odkrival le umazanost ter jemal ljudem vero in optimizem. Na senčni ploskvi, kjer se odigrava življenje, nebo in zemlja neprestano sipljeta svojo luč. In opozarjati na to luč in tisto, kar dviga človeka, umetniku ni tendenca, temveč poklic. Zato je Jalen pravi ljudski etični pripovednik v najlepšem pomenu, ki ga ta beseda nosi v sebi in mu služi le v čast in ponos. Toda če pravimo ljudski, ne mislimo s tem literarno stran njegovih del, ki so globoko umetniška, temveč na njegovo ideološko usmerjenost in povezanost s človekom in zemljo. Zaradi teh svojih lastnosti je Jalen močno priljubljen pisatelj, ki ga radi, brez skrbi rečemo, prav radi bero.

Moda + Žena + Družina

Septembra bomo nosile...

1. Eleganten športni plašč iz svetlorjave velblodje dlake z globoko gubo na hrbtu in širokim pasom.

2. Svetlosiv, zelo moderno krojen kostim, ki se zpenja na tri gube. Modni poudarek dajeta dva velika žepa, ki se začneta že v pasu.

3. Popoldanski komplet, ki sestoji iz temnomodre obleke iz svilenega cloquéja z belo piké garnituro ob vratu, in elegantno krojenega modrega volnena plašča, ki se čisto prilaga životu.

4. Jesenski plašč iz rjavkastega tweeda ima zanimivo ukrojene reverje, ki ne izhajajo iz prednjika, temveč so vsiti v stranskih šivih.

5. Svetla jopica k temni obleki je še vedno zadnja moda. Model, ki ga predstavlja naša skica, je iz belega volnena blaga in je krojen v obliki klasične »smoking« jopice. Poda se k vsaki črni ali temnomodri gladki obleki.

6. Zelo praktičen športni plašč (a) iz karirastega tweeda s podlogo v kontrastni barvi. Kot dopolnilo športno krilo (b) iz istega materiala, temen usnjat telovnik in bela bluza iz surove svile. Za hladne deževne dni je zelo primerna kapuca, ki je sešita iz istega materiala kot plaščeva podloga. Napravljena je iz enega kosa in ima okrogel ovrtnik s patentno zaporo, katerega oblečemo pod plašč.

7. Mladosten kostimček iz sivomodrega, mandljevozelena ali kostanjevorjavega volnena jerseyja. Nosimo ga lahko s svilenno blužo, z odpetim ovrtnikom in reverji ali pa visoko za prtega kot obleko.

8. Kostim za šport in potovanje iz temnozelenega tweeda. Klasično krojena jopica ima vrezane žepce in se zpenja na en gumb. Krilo je zadaj rahlo zvončasto.

KUHINJA IN GOSPODINJSTVO

Mešana marmelada. Zelo okusno marmelado pripravimo, če vzamemo te-le tri vrste sadja: n. pr. 3 kg jabolč, 2 kg sliv, 2 kg breskev. Sadje operemo, jabolka neolupljena narežemo na kose in očistimo, slivam in breskvam odstranimo samo koščice. Sadje kuhamo z malo vode do mehkega. Nato ga pretlačimo in stehamo. Na 1 kg sadja vzamemo $\frac{1}{2}$ kg sladkorne sipe. Sam sladkor kuhamo z vodo tako dolgo, da se vleče in mu potem dodamo že pretlačeno sadje ter sok ene citrone. Potem kuhamo še kake pol ure in primešamo na 1 kg marmelade 1 g salicila. Toplo marmelado napolnimo v kozarce, ki jih naslednji dan pokrijemo s celofanom in zavežemo.

Liker iz breskev. Breskve operemo in jim odstranimo koščice. Na $1\frac{1}{2}$ kg očiščenih breskev vzamemo 1 kg sladkorne sipe, 1 l vode in pol kosa vanilije, ter vse skupaj kuhamo v čisti posodi pol ure. Nato filtriramo sok skozi čisto platneno krpo, a ne smemo nič stiskati ali tlačiti. Čistemu soku dodamo pol litra alkohola ali slivovke, ter ga nalijemo v steklenico. Pred uporabo mora stati vsaj mesec dni. Preostale breskve napolnimo v kozarce in jih porabimo kot marmelado.

Jetrne ali mesne pastetke. Za brezmesni dan spečemo te-le pastetke: zgnemo shajano testo iz $\frac{1}{4}$ kg moka, malo masla, 1 jajca, kvasa in mleka ter ga damo počivat. Ne pozabimo ga osoliti! Medtem pripravimo nadev:

a) $\frac{1}{4}$ kg telečjih jeter faširamo in s čebulo prepražimo na masti, popoprano, osolimo, dodamo malo majarona, petršilja in eno celo jajce. Temu dodamo za eno zajemalko mehko skuhanega riža in dobro zmešamo. Testo razvaljamo in ga z obodcem za krofe zrežemo na kolačke ter polovico od njih napolnimo z nadevom, z ostalimi kolački pa jih pokrijemo, na robih dobro skupaj stisnemo in z manjšim obodcem vnovič obrežemo kakor krofe. Pastetke položimo na pomazan pekač, postavimo na topel prostor, da vzidejo. Nato jih spečemo in serviramo tople solate.

b) Drug nadev pripravimo lahko iz sekanice prekajenega mesa ali ostankov govedine in pečenke, kateremu primešamo namesto riža en kuhan pretlačen krompir, eno žlico smetane in začimbe kakor zgoraj. Take pastetke so tudi mrzle dobre.

Mrzla govedina na švicarski način. Kos sočnate govedine skuhamo z običajno zelenjavo do mehkega in jo pustimo v juhi, da se ohladi. Govedino narežemo na lepe, ne prevelike rezine, naložimo v ploščato skledo in polijemo z naslednjo omako: trdo kuhana jajca, paradižnike, kisle kumarice, kaprece in če-

bulo nasekljamo, a ne predrobno, osolimo, popoprano in dodamo olja in kisa. V tej omaki naj bo govedina nekaj ur pred uporabo. Preden jo damo na mizo, jo lahko okrasimo s paradižniki in rezinami trdo kuhanih jajc. Da je večerja izdatnejša, pripravimo še skledo fižolove ali krompirjeve solate.

Orehovi kolački. Na deski zdrobimo 18 dkg moka, 14 dkg masla in 6 dkg sladkorja ter ščepec soli in hitro zgnemo z enim rumenjacom in 2 dkg v toplem mleku raztopljenega kvasa testo. Razdelimo ga na dva dela. Polovico zvaljamo na pol centimetra debelo in ga položimo na pomazan pekač ter pomazemo z naslednjim nadevom: 4 dkg masla penasto vmešamo z enim rumenjacom in 8 dkg sladkorja, dodamo sneg dveh beljakov (eden nam je ostal od testa) malo rumna in 10 dkg zmletih orehov. Nato zvaljamo še drugo polovico testa, jo položimo na nadev in robove dobro zadelamo. Povrhu pomazemo z mlekom in lepo rumeno spečemo. Se vroče posujemo s sladkorjem in mrzlo narežemo na kvadratke.

Moški pulover brez rokavov

Potrebujemo: 4 štrene tenke temnomodre volne znamke »Zephyre«, 2 pletilke števil 2 $\frac{1}{2}$. Ko smo pletenje zlikali, mora dati 37 pentelj 10 cm širine in 59 vrst 10 cm višine.

Vzorec: Pulover lahko pletemo čisto gladko, t. j. eno vrsto levo, eno desno, kar je najbolj elegantno. Ali pa pletemo kateri koli droben vzorec, n. pr.: prva vrsta: 2 desni, 2 levi, 2 desni, 2 levi itd.; druga vrsta: 2 desni, 2 levi itd.; tretja vrsta: same desne; četrta vrsta: 2 levi, 2 desni, 2 levi, 2 desni itd.; peta vrsta: isto; šesta vrsta: same desne. To se ponavlja.

Prednjik: Nasnujemo 130 pentelj na pletilke št. 2 $\frac{1}{2}$, pletemo 2 desni, 2 levi, in sicer 7 cm. Nato pričnemo z vzorcem, katerega smo opisali zgoraj. Na vsaki strani razširjamo prednjik z novimi pentljami, in sicer pričnemo pri 8 cm višine ter dodamo petkrat po eno pentljo vsako drugo vrsto; šestkrat po eno pentljo vsake štiri vrste; štirikrat po eno pentljo vsakih šest vrst; šestkrat po eno pentljo vsakih šest vrst. Dobili smo 168 pentelj. Pri 29 cm višine začnemo snemati, da dobimo odprtno za rokav. Snamemo na vsaki strani šest pentelj, nato še vsaki dve vrsti štirikrat po dve in enajstkrat po eno pentljo.

Nato pletemo ravno, da dobimo 11 cm višine, nakar začnemo zopet širiti: petkrat po eno pentljo vsakih šest vrst, toda pozor! V sredi prednjika je treba pri 41 cm višine sneti 28 pentelj za vratni izrez, nato pustimo eno stran na iglah in izgotovimo drugo. Nadaljujemo odprtino za rokav, istočasno pa snemamo za vratni izrez vsaki dve vrsti: štirikrat po tri pentlje, enkrat dve pentlji nato še eno pentljo. Ko meri odprtina za rokav 19 cm snamemo za ramo vsaki dve vrsti trikrat po 9 pentelj nato še osem pentelj. Nakar izgotovimo ravnokotno še drugo polovico prednjika.

Hrbet: Nasnujemo 134 pentelj, pletemo dve desni, dve levi 7 cm. Začnemo z vzorcem, pri 8 cm višine razširjamo osemkrat po eno pentljo na vsakih dvanajst vrst, in trikrat po eno pentljo na vsakih šest vrst. Pri 29 cm višine začnemo snemati, da dobimo odprtino za rokav. Snamemo štiri pentlje, nato vsaki dve

vrsti še štirikrat po dve pentlji in devetkrat po eno pentljo, nadaljujemo ravno. Pri 42 cm višine snamemo v sredini hrbita 28 pentelj za vratni izrez. Pletemo eno polovico in sicer snamemo na strani vratnega izreza vsaki dve vrsti trikrat po dve pentlji in dvakrat po eno pentljo, na strani rame pa snamemo trikrat 9 pentelj in nato še 8 pentelj. Na isti način dokončamo tudi drugo stran.

Okoli vratu in rokavov prišijemo 7 cm širok rob, ki ga pletemo takole: nasnujemo 148 pentelj za okoli vratu in dvakrat po 114 pentelj za okoli rokavov ter pletemo 2 desni, 2 levi 7 cm. Dobro je, če vzamemo igle št. 2, da bo pletenje bolj gosto.

Nato vse pletenje razen spodnjega roba, ki je pleten 2 desni 2 levi zlikamo, položimo natančno šiv na šiv in robove sešijemo z roko ali na stroj. Nato prišijemo še rob okoli vratu in rokavov.

Delovne halje in predpasniki

Se vedno je veliko žen, ki so mnenja, da je za doma vse dobro. Vse stare svilene in volnene obleke, ki so bile nekdanj, pred leti, napravljene za najbolj praznje prilike, so pozneje degradirane za domače in delovne halje. To je popolnoma napačno. Tudi pri delu bi morala biti vsaka žena snažno in prikupno oblečena. Saj ni treba bog ve kaj, ostanek vzorčastega tobralka ali živopisanega platna nam že zadostuje za predpasnik ali celo za delovno haljo. Beli poškrbljeni batistasti predpasniki, v katerih so se nekdanj žene sukale po kuhinji, se nam zde danes nepraktični, celo smešni. Predpasnik imamo vendar zato, da nam varuje obleko, ne pa za okras. Naša skica

prikazuje nekaj zelo prikupnih modelov, ki so praktični, pa kljub temu nadvse enostavni. Katera je vsaj malo izurjena v šivanju, si bo vse lahko sešila sama.

1. Zelo mladosten predpasnik iz belordeže pikčastega katuna zakriva skoraj vso obleko. V pasu je močno nabran in je le za nekaj centimetrov krajši od obleke.

2. Delovna halja iz temnomodrega, gladkega ali drobnozvorčastega tobralka se zapenja spredaj po sredi. Oblečemo jo lahko čez obleko kot predpasnik ali pa jo nosimo tudi kot domačo obleko. Stirje prostorni žepi so zelo praktični in služijo obenem kot okras.

3. Bela halja za v kuhinjo, ki liči doktorskemu plašču, je ukrojena zelo ohlapno, tako da jo lahko oblečemo čez vsako obleko. Ozek stoječ ovratnik in bogato nagubani žepi so edini okras.

4. Delovna halja iz belega ali temnomodrega platna je ukrojena kot obleka. Ozek pas, nabran život in široko krilo, so znaki letošnje modne silhuate. Rdeči koščeni gumbi zelo poživijo.

5. Zelo praktičen predpasnik iz vzorčastega kretona zakriva vso obleko razen rokavov. Spredaj sega do vratu in se končuje v ozek stoječ ovratnik. Bogato nagubano krilo se pričinja šele na bokih.

Bister učitelj - slaven učenec

Med vzgojitelji živali po vsem svetu gre posebno in morda najodličnejše mesto L. W. Swainu iz Gladesvillea v Avstraliji, ki si je z nepopisno potrpežljivostjo in bistrostjo vzgojil slavnega učenca „Rastusa“ — edino poslušno zlato ribico na svetu. Ta zlata ribica si je pridobila imeniten sloves, ker s svojimi naučenimi umetnijami prekaša vse svoje tovarišice: dobro pozna učiteljev glas, na njegovo besedo se približuje in ubogljivo čaka na gospodarjeve zapovedi; nič ji ni, če jo učitelj vzame za nekaj trenutkov iz vode in ji pove nekaj ljubeznivih pohvalnih besedi. Ena njenih najbolj sijajnih spretnosti je ta, da se na učiteljevo besedo požene iz vode čez „zapreko“, ki so jo postavili učiteljevi prsti. Po napornih šolskih urah ji učitelj vselej ponudi po steklenici posebno poslastico, ki jo po cuclju željno posrka.

Odkod so naše kulturne rastline

Rastlina je za človeka prav za prav večjega in bolj vsestranskega pomena kot žival. Predvsem mu daje hrano; človek je sicer po zgradbi zobovja in ustroju prebavila, zlasti prebavnih žlez, vsejdec, vendar tvori večji del njegove prehrane izrastlinska hrana. Z njo dobi ogljikove hidrate (škrob in sladkor), rudninske snovi in za pravilno snovno menovo v telesu nujno potrebne vitamine. Tudi toščice in beljakovine vsebuje rastlinska hrana, toda manj kot izživalska. Rastline pa služijo človeku še z marsičim drugim. Dajejo mu snovi, ki v prehrani niso ravno neobhodno potrebne, a mu ugajajo zaradi svojega okusa ali zaradi prijetnega nastroja, ki ga povzročajo. Takim rastlinam pravimo nasladilne, dajejo pa dišave in začimbe, mamila in opojnine. Od tehnično uporabnih rastlin dobivamo stavbeni material, material za napravljanje najraznovrstnejših priprav, vlaknine, strojila, barvila, razne vrste toščice itd. Zdravilne rastline dajejo v zdravilstvu prevažne snovi, ki jih skuša kemik v svojem laboratoriju umetno sestaviti, pa mnogokrat s kaj majhnim uspehom. Važne so še krmilne rastline, potrebne v živinoreji.

Število na vsem svetu rastočih koristnih rastlin se ceni na več tisoč; samo hranilnih bi utegnili biti okrog osem sto. Kulturnih rastlin, t. j. rastlin, ki jih človek na veliko goji, neguje in zboljšuje ter tako iz njih vzreja nove uporabnejše zvrsti in oblike, pa je znatno manj.

Človek ni od vsega početka gojil rastlin. Poljedelstvo se je razvilo šele pozneje. Kdaj in kje se je to najprej zgodilo, ni mogoče reči; prav gotovo pa je, da njegovih začetkov ne smemo iskati na enem samem kraju. Gotovo je tudi, da so različni zemeljski predeli imeli različne kulturne rastline. Tako poznamo še danes razne žitarice v Afganistanu, Abesiniji, Mehiki itd., ki so značilne za te predele, ki pa se od tam niso razširile po svetu. Nasprotno pa so se druge razprostrle iz svojih prvotnih kulturnih središč po vseh glade tal in zlasti podnebja ustrežajočih zemeljskih predelih, k čemur so bistveno

pripomogle selitve ljudstev, predvsem za časa velikega preseljevanja narodov, odkritja novih zemelj in ustanavljanje kolonij, vojni pohodi, navezovanje novih trgovinskih stikov in boljšanje prometnih sredstev itd. Razumljivo je tedaj, da je danes mnogokrat težko, res zanesljivo ugotoviti pradomovino posameznih kulturnih rastlin, četudi imamo o njih včasih več tisočletij stare zapiske. Težave so tudi v tem, da posebno starejši raziskovalci zamenjujejo podivjane kulturne rastline z divjimi zarodnicami in razglase najdišče podivjanke za pradomovino zarodnice, oziroma kulturne rastline same. Prav tako otežuje določitev zarodnice dejstvo, da večtisočletno gojenje zabriše prvotne znake. V nove kraje z drugimi talnimi in podnebnimi razmerami prenesena rastlina se novim življenjskim pogojem skuša čim bolj prilagoditi, pri tem pa izpremeni svoj telesni ustroj včasih tako zelo, da izgubi vsako sličnost s prvotno rastlino, ki je ostala v pradomovini. Edino kolikor toliko zanesljivo vodilo pri določanju pradomovine neke kulturne rastline je misel, da utegne biti kulturna rastlina doma tam, kjer je največ vrst njene rodu oziroma največ zvrsti njene vrste.

Kako nastane iz divje zarodnice domača kulturna rastlina, je eno najzanimivejših, a tudi najmanj doznanih vprašanj. Iz semen iste rastline zrastejo potomke, ki se v manj važnih znakih med seboj razlikujejo. Rastline so torej izpremenljive; vzroki izpremenljivosti so deloma zunanji (podnebje, tla), deloma notranji, ki jim bistva ne poznamo ali vsaj ne dobro. Splošno znan pojav je, da ima rastlina, ki raste v zrahljani, morda celo gnojni zemlji, krepkejšo rast in obilnejšo razrast ali sočnejše liste ali bolj mesnato korenino ali večje plodove itd. Te pridobitve na splošno niso dedne; iz semen teh rastlin vzrasle potomke, ki bi morale rasti v slabi zemlji, bi vse pridobljene posebnosti svojih staršev spet izgubile. Pomembnejše za nastanek kulturnih rastlin pa so tako imenovane mutacije, izpremembe na potomkah, ki nastajajo nenadno, iz nam več ali manj neznanih notranjih razlogov in ki se dedno prenašajo na nadaljnje potomke.

Marsikdaj so te mutacije človeku dobrodošle, zato jih odbere od ostalih in goji posebej (odbiranje ali selekcija). Tudi medsebojno križanje različnih vrst (zvrsti) povzroči nastanek novih vrst (zvrsti). Vse te in še druge posege v rastlinsko življenje (n. pr. cepljenje) je človek s svojim zdravim prirodnim instinktom že v sivi davnini spoznal in jih uporabljal; le tako si lahko razložimo pestro množico kulturnih rastlin, njihovih vrst, zvrsti in oblik.

Prvenstvo med kulturnimi rastlinami gre pač žitaricam in med njimi — vsaj za nas — pšenici. Prvotno so mislili, da njena pradomovina ni več ugotovljiva, pozneje, da je Sirija. V Egiptu segajo zgodovinski podatki o njenem pridelovanju do četrtega tisočletja, na Kitajskem do tretjega tisočletja pr. Kr. V Evropi je kot najstarejša pšenična vrsta znana tako imenovana enozrna pšenica, ki so jo gojili menda že mostiščarji. Danes se seje le še redkokje. Od kdaj se v Južni Evropi goje donosnejše pšenične vrste, je težko reči: v Srednjo

Brazilska idila: kolibri, najmanjši ptiček, obišče orhidejo, da bi srkal nektar.

Evropo k raznim germanskim plemenom, ki jim je bila krušna rastlina rž, je prišla — brzkone preko Galije — sorazmerno pozno. Najnovejše raziskave ruskih odprav kažejo, da so mehke pšenične vrste doma v Afganistanu, Kašmiru itd., kjer uspeva še danes veliko divjih pa tudi gojenih pšeničnih vrst, ki pa se niso razširile drugam po svetu; trde pšenične vrste, kamor spadajo tudi naše vrste, pa imajo svoje zarodnice v Abesiniji in soseščini, kjer je prav tako vse polno še drugih gojenih in divjih vrst iz rodu pšenice.

Rž je prastara žitarica srednje- in severoevropskih ljudstev, medtem ko je sredozemski narodi niso poznali ali je niso cenili kot krušno rastlino. V svoji domovini, ki je po najnovejših dognanjih jugozapadna Azija (Afganistan, Zahodni Turkestan, Transkavkazija) je rž plevel, rastoč med pšenico. V teh krajih, kjer sicer rži ne goje, je namreč največ rženih vrst in zvrsti. Ker je manj zahtevna, obenem pa proti vremenskim nepravilnostim in podnebnim osornostim odpornejša kot pšenica, lahko razumemo, zakaj je pri sočasnem širjenju pšenice kot gojene rastline in rži kot plevela med pšenico proti severu (Sibirija) in severozahodu oziroma zahodu (Evropa) pustila za seboj pšenico, se izločila iz skupne setve in tako postala iz plevela kulturna rastlina.

Ječmen, ki uspeva najdalje proti severu, je deloma doma v Abesiniji (plevnati ječmen), deloma v jugovzhodni Aziji (goli ječmen). Starejše navedbe omenjajo kot ječmenovo domovino Severno Afriko oziroma Prednjo Azijo.

Oves je bil prvotno kot rž plevel med raznimi gojenimi žitaricami, kar je ponekod, zlasti kjer goje tako imenovano dvoredno pšenico (Povolžje, Bolgarija itd.), še danes. Pri že omenjenem širjenju pšenice se je, ker je zelo odporen proti talnim in podnebnim neugodnostim, vedno bolj osamosvajal kot posebna setev in postal tako gojena rastlina. Kot domovino ovsu lahko smatramo Sredozemlje (zlasti azijsko, morda tudi južno Evropo), deloma pa (za goli oves) jugovzhodno Azijo.

Proso, ki ga imajo nekateri za najstarejšo žitarico v Evropi (poznali so ga že mostiščarji), in ki je bilo pri nas do razširitve krompirja najvažnejša hrana, je doma v Vzhodni Indiji (po drugih v Osrednji Aziji).

Koruza je iz tropskih delov Južne Amerike, po drugem mnenju pa iz južne Mehike.

Najvažnejša žitarica je pač riž, ki ga goje vedno bolj tudi v Evropi (Španija, Italija, Bolgarija, tudi Jugoslavija itd.). Tretjini vseh ljudi je glavna, če ne celo edina hrana, seveda na razne načine pripravljen; Japonci in Malajci poznajo več sto različnih riževih jedi. Je prastara kulturna rastlina, doma v vlažnih predelih Vzhodne Indije. Odtod se je razširil po Aziji, zlasti na Kitajsko, kjer se v starih letopisih omenja že v 3. tisočletju pred Kr. V Evropo je prvič prišel baje po indijskem vojnem pohodu Aleksandra Velikega; na Grškem so ga celo dalje časa gojili. Arabci so ga prinesli v Španijo in na Sicilijo, od koder se je razširil v severno Italijo, Turki pa so ga zanesli na Balkan.

Med žitarice štejemo še ajdo, ki je prišla šele v srednjem veku — najprej menda v okoliš Črnega morja (Povolžje) — iz Osrednje Azije (Mongolije), kjer je bila krušno žito Tatarov. V ostali Evropi se je udomačila še pozneje.

Poleg žitaric je najvažnejša kulturna rastlina zmerotoplega in hladnega podnebja krompir. Doma je na južnoameriških andskih visokih planotah (Peru in Čile). O tem, kako je prišel prvi krompir v Evropo, se plete vse polno zgodb, ki jim pa ni pripisovati posebne zgodovinske vrednosti. Najverjetnejše bo, da je prišel krompir najprej (v prvi polovici 16. stoletja) v Španijo, pozneje šele (v drugi polovici istega stoletja) na Anglesko. Kmetje so bili nasproti njemu zelo nezaupni, zato se je širil le počasi in ob velikem odporu. Če ne bi bilo v 18. stoletju več hudih lakot, bi bilo treba še več propagande, prepričevanja, zvijač, da celo sile, da bi se krompir splošno vpeljal.

Važen dodatek v naši prehrani je zelenjava, ki privaja telesu rudninske snovi, zlasti pa vse vitamine. Njen pomen je še v tem, da naganja prebavne žleze k

jačjemu izločanju prebavnih sokov, da draži želodec in črevesje k močnejšemu gibanju, da s svojo prostornostjo polni prebavilo in s tem vzbuja občutek sitosti, da posreduje — pripravljena z oljem ali zabeljena — pri dovajanju toščice, ki je kot take marsikdo ne prenese ali pa le težko.

Na prvem mestu stoji pač kapus, ki raste divje po morskih obalah južne, pa tudi zahodne in severne Evrope. Goje ga že od pradavnih časov, zato se je izprevrgel v premnogo zvrsti, ki se med seboj in od zarodnice močno razlikujejo (zelje, ohrovt, koleraba, cvetača itd.).

Bližnja sorodnica in po svojem pomenu prav tako važna repa je doma v južni in zmernotopli Evropi (torej tudi pri nas), medtem ko sta redkev in redkvice skoraj gotovo kitajski. Zarodnica pese in njenih zvrsti (rdeče, bele, sladkorne itd.) je doma z evropskih obal Sredozemskega morja, po drugih domnevah tudi z obal Severnega in Vzhodnega morja. Sorodna špinaca je prišla iz orientia in so jo kot prvi prinesli v Španijo Arabci.

Odkod so vrtna solata in njene zvrsti, ni znano; gotovo pa so že dolgo gojene, saj jih omenja že Plinij star. Prav tako so Rimljani gojili endivijo, ki je brzkone doma iz Vzhodne Indije. Za vrtno solato in endivijo se včasih navaja kot domovina Sredozemlje. Radič (potrošnik, cikorijski) in motovilec sta domačina.

Stročnice (sočivje) so preimenitve kulturne rastline, saj dajejo človeku v svojih semenih obilo beljakovin, ki sicer niso polnovredne, kot so izživalske, in se v prebavilu ne izkoristijo popolnoma, a so vendar važno dopolnilo hrani, ki jo dajejo žitarice. Bob in zlasti leča sta dve stari kulturni rastlini, doma v pokrajinah okrog vzhodnega dela Sredozemskega morja; tudi grah je od tam. Fižol izvira iz Južne Amerike, kjer so ga gojili, kot kažejo najdbe v peruanskih grobovih, že v sivi pradavnini. Leta 1873 je prišla iz svoje domovine Vzhodne Azije v Evropo soja, ki vsebuje poleg precejšnje množine beljakovin še rastlinski lecitin in sorazmerno veliko olja.

Paradižnik, bogat z rudninskimi snovmi in vitamini, je doma v Južni Ameriki (Peru).

Sadje (v najširšem pomenu besede) je že izzza najstarejših časov zelo cenjeno živilo, ki ga je človek najprej iskal in nabiral v prosti naravi, a ga je kmalu začel gojiti v bližini svojih bivališč. Že mostiščarji iz mlajše kamene dobe so bili sadjerejci; najdbe manjših lesnik in večjih gojenih (vendar ne cepljenih) jabolk iz jezerskega blata, kjer so stale mostiščarske stavbe na koleh, pričajo o tem. Rimljani, ki jim pripisujejo

zasluge za razširitev sadjereje v Srednji Evropi, so ondotno sadjerejo le zboljšali s tem, da so vpeljali plemenitenje sadnega drevja in plodov s cepljenjem.

Jablana (lesnika) in hruška (drobnica) sta doma v Srednji Evropi. Češnja (ime ima po kraju Kerasunt), doma v zapadni Aziji, je prišla v Evropo že v predzgodovinski dobi. Sliva se je iz svoje domovine (Turkestan in južnoaltajske pokrajine) razširila najprej v zahodno Azijo, kjer je dobila svoje ime (češplja, drugo ime za slivo, se izvaja baje iz »sebastika«, po kraju Sebaste ali Samarija v Sred. Palestini), nakar je prišla v vzhodno Evropo in od tod v ostalo Evropo. Prav tako zanimivo je širjenje breskve in marelice, ki sta po novejšem mnenju iz severne Kitajske kljub temu, da njuni imeni pričata o drugi domovini. Beseda »breskve« izvira iz besede »persika«, kar naj bi pomenilo, da je breskev iz Perzije. Od tod so jo Grki za časa osvajalnih pohodov Aleksandra Velikega, ki jih prav lahko smatramo tudi za nekakšne znanstvene ekspedicije, prinesli v Evropo. Beseda »marelica« pa naj prihaja od besede »armeniaka«, t. j. marelica naj bi bila doma v Armeniji. Tudi ta je menda prišla v Evropo za Aleksandra Velikega. Pomaranča in limona sta doma v vzhodni Aziji. Pomarančo goje v Južni Kitajski že od pradavna. V Evropo so jo prinesli v prvi polovici 16. stol. Portugalci. Limona je doma v Južni Kitajski, Birmi in Kočičini. Grki in Rimljani še niso poznali pomaranč in limon, poznali pa so nekaj njihovih sorodnic, ki so jih gojili zaradi dišečega lesa in cvetja, zlasti pa dišavnega olja.

Glede vinske trte domnevajo rastlinoslovci (n. pr. Francé), da so jo poznali že evropski praprebivalci in da so jo celo na neki način gojili. Je prvotno gozdna ovijalka, doma deloma v južni Evropi, zlasti pa v južnih obrobni predelih Kaspiškega jezera in v deželah med Kavkazom, Araratom in Tavrom. Semitski narodi so jo raznesli po sosednjih pokrajinah, od koder se je pozneje razširila v Grčijo, Italijo in Španijo, od tod pa v ostale sedaj vinorodne predele Evrope. Tudi v severnoameriških gozdovih rastejo številne vrste vinske trte, ki jih je človek začel gojiti in so prišle deloma tudi v Evropo.

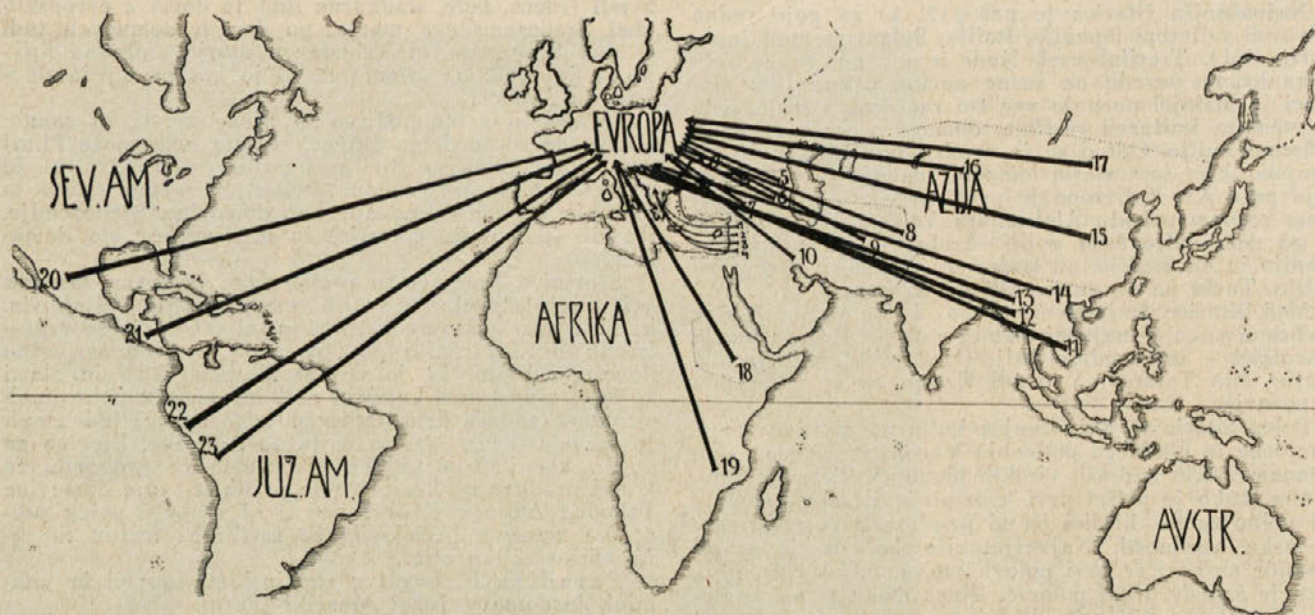
V sredi med živili in nasladili stoji sladkor, ki ga dobivajo od sladkornega trsta (doma je menda v Vzhod-

ni Indiji, goje ga v Evropi, v Španiji in na Siciliji) in od sladkorne pese. Od rastlin, ki dajejo človeku tako imenovana alkaloidna nasladila (poživila), uspeva v Evropi razen maka le tobak, ki ga sade nekaj vrst in ki je doma v Srednji in Južni Ameriki, od koder je prišel k nam s posredovanjem Špancev in Portugalcev proti koncu 15. stoletja.

Posebno važne so rastline, ki dajejo raznovrstne tolšče, ki so ali človeku v hrano ali pa so tehnično važne. Prastara kulturna rastlina te vrste je oljka, doma v Siriji in Palestini, od koder se je razprostorila po vsem Sredozemlju, tako da je zanj naravnost značilna rastlina. Repna zvrst repica (repna ogrščica) in navadna ogrščica, doma po evropskih morskih obalah in tam še sedaj divje rastoča, vsebujeta v semenih mnogo olja; enako lan, konoplja, bombaževce, soja, buča itd. Sončnica (Mehika), ricinus (Vzhodna Afrika) in sezamovec (verjetno Vzhodna Indija — iz sezamovega olja napravljajo halvo ali turški med) so tudi važne, zlasti v jugovzhodni Evropi uspevajoče oljenosne rastline. Nekaj rastlin goje zato, da dobe iz njih dišeče olje. Najbolj znano je rožno iz raznih vrst vrtnic (rož), ki so doma večinoma na Jutrovem (n. pr. damascenka in njeni križanci).

Od zdravilnih naj navedem le vrtni mak; iz narezanih nezrelih glavic se cedi mlečnat sok, ki iz njega dobivajo razna zdravila in mamila (morfij, opij). Vrtni mak je iz orient.

Zanimive so še nekatere ugotovitve. Pradomovina skoraj vseh kulturnih rastlin, zlasti pa žitaric, so gorati predeli v višinah 500 do 2500 m nad morjem. Ti so torej zibelka poljedelstva in ne — kot so včasih mislili — nižine ob velikih rekah. Marsikje (n. pr. v Abesiniji) se da še danes ugotoviti, da se je gojenje koristnih rastlin širilo z gorskih predelov v nižavje in ne obratno. Zato so pa tudi ti gorski predeli, in kolikor so naseljivi (dovolj plodnih tal in zadosti vode), veliko bolj obljudeni, kot pa si to mislimo. Druga zanimivost pa je, da nekateri zemeljski predeli niso dali Evropi nobenih ali pa prav malo kulturnih rastlin; razen polarnih predelov so v tem oziru najbolj jalove Avstralija, Južna Afrika in Severna Azija, kajti tu sploh ni domačih kulturnih rastlin; kar od kulturnih rastlin tu uspeva, je vse tuje.

Zemljevid, ki le približno kaže, kje je pradomovina nekaterih v Evropi gojenih kulturnih rastlin. 1—4 oves, lucerna; špinača, vrtna solata, por; bob, leča, grah; kutina, nešplja, oreh, velika leska, pravi kostanj, rožičevce, mak, damascenka — 5 jablana, hruška — 6 vinska trta, lan — 7 češnja, višnja — 8 mehka pšenica, rž — 9 čebula, črna murva — 10 mandljevec, smokva — 11 riž, proso — 12 bombaževce, sezamovec — 13 endivija, kumara, dinja — 14 pomaranča, limona — 15 breskev, marelica — 16 ajda, sliva, česenj, konoplja — 17 soja — 18 trda pšenica, plevnati ječmen, sirk — 19 lubenica, ricinus — 20 sončnica — 21 bombaževce, koroza, tobak — 22 krompir, fižol, paradižnik — 23 buča, paprika.

Tudi Egipet se pripravlja . . .

Moderna vojna ne pozna krajevnih omejitev: iz polarnih krajev se v nekaj mesecih seli proti ekvatorju, na vzhod in zahod. Tudi okrog dežele sfinge se dvigujejo viharji. Moderno vojskovanje je v svojih zahtevah Egiptu naložilo posebne naloge. Po neskončnih peščenih ravninah drvijo zdaj oklopni avtomobili in sinovi puščavskih plemen se urijo v streljanju s puškami in strojnicami. Kljub vsemu pa je stara kamelja vojska še ohranila svojo posebno veljavo. Kame-
lja četa se pomika naglo pa docela neslišno in se nenadoma prikaže zdaj tu zdaj tam. Zato jo zlasti uspešno uporabljajo za stražo meja, ki so zaradi enolične peščene ravnine skoraj nevidne, pa zatirajo tihotapstvo mamil in drugih pridelkov, ki je tu že od nekdaj bujno cvetelo. Prav posebno pa je kamela nepogrešljiva v krajih, kjer bi zaradi ogromnih peščenih sipin obtičala vsaka motorizirana naprava. V kamelji vojski imajo skoraj izključno le od sonca izžgane in vročega peske vajene Sudance, ki slovijo kot izborni strelci. S prekrizanimi nogami sedijo na kamelah in švigajo po kraljestvu smrti.

Najpomembnejše delo madžarskega slovstva — v slovenščini

Madžarsko književnost 19. stoletja označujejo predvsem tri blesteča pesniška imena in jo časno uvrščajo v ustvarjalni krog evropske kulture. Lirik Sándor Petöfi in epik Anós Arany sta v madžarskem slovstvu uveljavila, da se tako izrazimo, ljudsko smer, to se pravi: vir nju-nega pesniškega dela je zemlja in njeno kmečko ljudstvo, ki sta se mu stilo in jezikovno približala, ter postala velika glasnika in opisovalca madžarske pokrajine in njenih prebivalcev.

Prav zaradi tega je njuna umetnost do potankosti dojemljiva le domačinu. Tretji, Imre Madách, je napisal malo, toda prav njemu je bilo dano, da se iz okolja domače književnosti dvigne najvišje na vrh svetovnega Parnasa in se s svojo znamenito »Tragedijo človeka« pridruži velikim genijem človeštva, kakor so dani z imeni Dante, Milton, Byron, Goethe in drugi, ki so v svojih najpomembnejših delih pesniško obdelovali in z vizionarnimi zrenji skušali razjasniti kozmičen problem o človekovi usodi in tajni sveta.

Zato je več kot samo navaden knjižni dogodek — je veliko kulturno dejanje, če dobimo Slovenci kot prvi prevod madžarske književnosti to znamenito pesnitev, ki sta jo prevedla Vilko Novak in dr. Tine Debeljak ter izide v kratkem pri založbi Jugoslovanske knjigarne.

Življenjski okvir Imreja Madácha je, gledano zunanje, mnogo bolj skromen, kakor klateštvo »blestečega Luciferja« 19. stol. lorda Byrona, ki je poleg Slovaka Doležala, Shelleyja, Goetheja in še nekaterih, služil Madáchu kot pobuda in ne toliko kot vzor, ker je Madácheva pesnitev, razen nekaterih splošnih podrobnosti, izvirna v zamisli in zasnovi.

Rodil se je l. 1823 v Dolnji Stregovi iz plemenitškega rodu. Že prav zgodaj je prišel v Budimpešto ter se tu posvetil študiju prava in filozofije. Zajel ga je pa tudi mogočen val madžarskega osvobodilnega gibanja; pridružil se mu je in bil zato celo leto od avstrijskih oblasti zaprt. Kasneje je bil v državni službi kot notar. Telesno slabega zdravja in duševno potrpežljiv po nezvestobi svoje žene, s katero sta se ločila, se je umaknil javnosti v samoto in idiličnost vasi, živeč tu le svojemu priljubljenemu študiju in poeziji. Napisal je nekaj dram, več novel in povesti, uspeha pa z njimi ni dosegel. Ko pa je na priporočilo vodilnega pesnika Aranyja izšla l. 1862 njegova »Tragedija človeka« v knjižni izdaji, je bil na mah deležen slave in priznanja, sprejema v Akademijo in podobno. »Tragedijo človeka«, ki jo je napisal v letu 1859/60, so začeli že takrat prevajati v tuje jezike — slovenski bo dvanajsti. Marsikod je izšlo že po več prevodov; v nemščini n. pr. osem, celo Srbi so ga že trikrat prevedli.

Čeprav Madách sam ni mislil na uprizoritev svoje miselne pesnitve, je delo kmalu prišlo v peštansko in druga madžarska gledališča in vse do danes ostalo stalno na sporedu. Zaradi svojih velikih uprizoritvenih možnosti je »Tragedija človeka« pritegnila veliko režiserjev, ki so jo na razne načine uprizarjali po velikih evropskih odrih, novejši čas tudi v radiu. Opozarjamo, da jo za prihodnjo sezono pripravlja tudi ljubljanska Drama.

Madách sam se ni dolgo veselil uspeha svojega slavnega dela. Že dve leti po izidu — 1864 — je v svojem rodnem domu umrl za boleznijo srca.

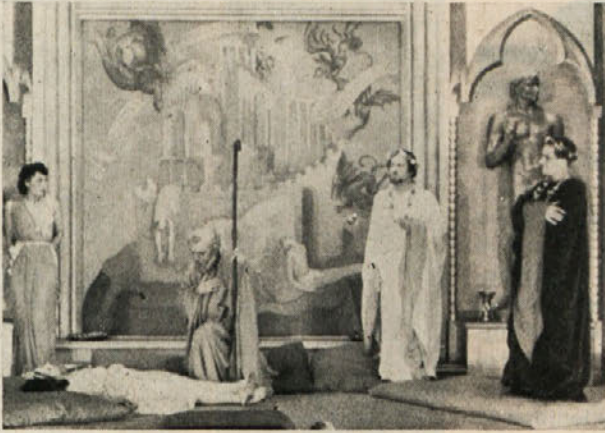
»Tragedija človeka« nam v petnajstih veličastnih prizorih riše usodo človekovega zemskega bivanja skozi vsa zgodovinska razdobja in dogajanja. Iz davne preteklosti, kjer je začetek človekovega padca in njegove borbe, naprej v neznano bodočnost. Za nosilca in ponazoritev glavnih razdobjih in dogodkov v razvoju človeškega rodu, je Madách izbral Adama, ki mu Lucifer pošlje sanje, v katerih zazre bodočnost človeštva, ki ga zastopa sam v utelesitvi nekaterih velikih zgodovinskih osebnosti. On je glavna oseba v drami, nosilec idej in naziranj, pa tudi sam zapleten v dramatičen življenjski boj. Z Adamom je avtor dal v svoji drami eno najizvirnejših postav, ki je brez vzora v literaturi.

Razvoj dejanja se prične v raju s padcem Luciferja, angela luči, in od takrat večnega zanikovalca in upornika, ki s svojo demonsko močjo zavladna na zemlji in tu nadaljuje svojo borbo z Bogom v borbi prvega človeka in vsega človeštva. On je poleg Eve večni Adamov spremljevalec, intrigant, ki hoče postati človeštvu osvoboditelj od božjega gospostva. Tudi Eva je prikazana kot zastopnica človeštva, v vsakem prizoru se prikaže Adamu pomlajena in on ve, da živi zaokroženo življenje z njim. Udeležuje se pa le mozevega čustvenega življenja, pa ne morda v kakšni ponižujoči vlogi, temveč kot rešiteljica življenja in ohranjevalka plemenitih nagibov.

Važno je poudariti, da pesnik ni hotel podati verne slike in tragike nastopajočih zgodovinskih osebnosti. Šlo se mu je le za vodilne sile in značilnosti te ali one dobe, za njih duhá in za prived bodočnosti. Adam kot zastopnik človeštva ostane v bistvu vedno enak: človek, ki se bori, išče, hrepeni in zdvaja. Pa naj deluje v katerikoli dobi. Kot faraon v Egiptu spozna, kako malo ga osrečuje oblast in častihlepe, v liku Miltiada v Atenah je razočaran nad demokracijo prav tako kot Serapiola v Rimu nad uživanjem. Tankred v Bizancu doživi polom najvyšinejših načel vere in ljubezni v sovraštvo in sebičnost. Kasneje ga srečamo kot Keplerja, ki gleda krizo družinskega življenja in znanosti. V osebi Dantona iz francoske revolucije je deležen propada enakosti, svobode in bratstva. V dobi kapitalizma, liberalizma in tehnike — v Londonu spozna nevarnost in neuspehe sodobnih zablod. Po vseh teh razočaranjih se hoče rešiti zemeljskih spon v vsemirje, kar pa mu ne uspe. Vrnjen nazaj na zemljo vidi še, kako se človek tudi poživali (Eskimi). Hoče storiti samomor, pa ga reši Eva, ki je postala mati človeštva. Bog pa mu tolažeč spregovori o vzvišenem poslanstvu življenja in njegovih nalogah. O tisti skrivnostni moči, ki z njo veže človeka na sebe in na življenje, v službo Njemu.

In tako se nam vsa tragična človekova borba, vsa usoda človeštva pokaže v novi luči. Četudi gledamo razvoj v večni borbi in večnih padcih, človeštvo ne sme izgubiti vere vase. Adamovo stremljenje in zaupanje nadvlada Luciferjevo zanikanje. Res: človek se v svoji dejavnosti ne more umiriti, neprestano niha iz skrajnosti v skrajnost. Saj je on v svoji osnovi križišče dobrega in zlega, plemenitosti in zlobe. Od tu izhajajo viri njegove zgodovinske tragike. Navzlic vsem novim socialnim in fizikalnim teorijam ne vemo o bodočnosti človeštva prav nič drugega kot to, da mu je sojena borba do konca. In velik je človek v tej svoji borbi, velik po svoji nesmrtnosti in hrepenenju po njej, po svojem napredku, po osebnih žrtvah, ki jih doprinaša. In zaključek Madácheve pesnitve zazveni v vzvišeni klic božje besede: človek bori se in neomajno upaj!

Madáchovo tragedijo radi imenujejo madžarski Faust. Toda če je Goethejeva pesnitev oblikovno dovršenejša, jo pa Madáchova prekaša po bogastvu vsebine in širini zamisli. Faust je individualna figura, sam se bori, pada in rešuje svoje probleme. Madáchov Adam pa je od začetka do konca zastopnik vseh, človeškega kolektiva, tudi takrat, ko je enkratno utelešen v ta ali oni zgod-

Uprizoritev »Tragedije človeka« v Budimpešti.
Na sceni: Adam kot Serapiol v Rimu.

vinski lik. Madáchova »Tragedija človeka« nas vodi za skrite predele zgodovine, odgrinja z nje vse, kar je nevažno ter le posredno služi človeku in nam odkrije njeno bistvo in večni smisel.

Zato ni nič čudnega, če je ta pesnitev zajela toliko duhov in postala posebno v teh dnevih, tako usodnih za človeštvo, eden izmed klicarjev njegove vesti, protest zoper razbesnele nagone, ki ne vodijo v napredek, temveč v smrt. Klicar nazaj v svet božjih in človeških vrednot, vrnitev k delu in žrtvovanju, kjer dobi tragika človeka svoj smisel, namen in rešitev.

Pripominjamo, da bodo knjigi dodane obilne režiserske opombe, tako da jo bodo brez večjih težav lahko izvajali tudi na manjših odrih.

Konec tretjega prizora: V R i m u.

Rimski mladeniči in mladenke se zabavajo ob amfiteatru ter uživajo vse slasti življenja in strasti in to v času kuge in prvega krščanstva. Adam in Eva sta v podobi teh uživanja željnih in že trudnih mladih ljudi kot Serapiol in Julija. V tem se zmračí. Pred dvorano se bliža pogrebni sprevod s tibijami, plamenicami in ženami-jokavkami. Vsa družba tone v nemo poslušanje.

Lucifer (se zakrohoče):

Kot vidim, zdaj splahnela je radost.
Kaj vina nič več ni in ne dovtipa,
da se še meni — kislici — tu toži?
Gotovo tu nekdo je strahopetec,
če ne kristjan!

Adam (orže kozarec proti njemu):
Če meniš to, pogini!

Lucifer:

Pokličem gosta novega med nas,
mordà potem se vrne dobra volja.
Hej, sluge! Pripeljite ga takoj,
ki tod potuje v svitu plamenic!
Kozarec vina vsaj mu ponudimo!

V odprti krsti prineso mrtveca in ga postavijo na mizo.
Spremsstvo ostane v ozadju.

Lucifer (nazdrablja):

Prijatelj, pij! Zdaj tebi — jutri meni!

Hipija: Bi mar poljubček rajši?

Lucifer:

Objemi ga in vzemi obol mu iz ust!

Hipija:

Če tebe poljubljala sem, kaj bi tega ne?

Pristopi k mrtvecu in ga poljubi. Tedaj stopi iz spremstva apostol Peter.

Apostol Peter:

Stoj! Kugo srkaš váse.

Vsi se v grozi dvignejo.

Vsi: Kuga? Proč! O proč!

Apostol Peter:

Ubogi rod! O strahopetno ljudstvo!
Dokler se sreča ti uživanja smehlja,
predržno kakor muha v sončnem žaru
teptaš s prezirom čednost in Boga.
Ko pa potrka ti na dver nevarnosti,
dotakne prst se božji te mogočni,
zbežiš, sramotno obupavajoč!
Ne čutiš, da nad tabo že visi
nebeška kazen. Le poglej okrog:
umira mesto, divje, tuje ljudstvo
poseve tvoje zlate zdaj že gazi,
red ruši se, nihče ne ukazuje,
nihče ne uboga več. Z glavó pokoncú
sprehajata se rop, umor med zidi,
za njima strašna, grozna, črna skrb —
a pomoči ni ne z neba ne z zemlje.
Kaj ne: ne moreš v sladostrastnosti
omam utólití tegà glasú,
ki dušo in srce na dnu pretresa,
priganjajoč zaman te v boljši cilj?
Utehe kajpada ni v teh nasladah,
le gnus budita v tebi slast in strast,
drhté ti ustne, plaho se oziraš,
v bogove stare več ne véruješ —
zaman biló bi — zdaj so le še kamen.

(v tem se kipi bogov zrušijo v prah.)

V prah se drobé — a novega Boga
ne najdeš, ki bi iz prahu te dvignil.
Poglej krog sebe! Reci, kaj pustoši
po tvojem mestu bolj še kakor kuga?
Na tisoče iz mehkih je blazin
že vstalo, šlo v puščavo tébijsko,
da zažive tam kot puščavniki,
išoč v pustinji čutom otopelim
netiva novega, ki bi jih dražilo.
Izrodek skvarjeni! Izginil boš
z obličja te zemlje, ki se presnavlja!

Hipija (pade pred mizo):

Gorje mi! Ah! Ta bolečina grozna,
ta mrzlica in Orka vroči plamen!
O kuga, kuga! Izgubljena sem!
Nihče od vas mi pomoči ne nudi,
ki tolikrat ste slast z menoj delili?

Lucifer: Ej, danes tebi, jutri meni, draga!

Hipija: Ubijte me, sicer prekolnem vse!

Apostol Peter (stopi k njej):

Ne kolni, hčerka! Rajši jim odpuščaj!
Pomoreva ti jaz in večni Bog,
Bog Véliki, Bog svete vseljubezni!
Zateci k Njemu se in s to vodo
očistim dušo tvojo vsega bláta,
da k Njemu pohiti!

Jo krsti iz posode, ki je bila na mizi.

Hipija: Že laže mi je, oče... (umre).

Na koncertu slovite francoske pevke Lily Póns: okrog polkrožnega odra se zgrinja preko 50.000 poslušalcev.
Fotografija ni sestavljena, marveč posneta z edinstvenim objektivom, ki je zajel ves ogromni prostor.

==??==

1 »Poglejta tukaj skozi ključavnico!« je Jože Senčar s težavo izjcljal detektivoma Černetu in Jamniku. Nadzornik Černe se je sklonil in pogledal. V naslanjaču je negibno slonela mlada ženska. V rokah je držala stekleničico.

2 Vrata so bila zaklenjena in od znotraj zapahnjena. Okna so bila od znotraj zaprta s posebno patentno ključko. Černe je zdrobil šipo, odprl okno in splezal v sobo. Jamnik je šel za njim.

3 Černe je vzel mrtvi stekleničico iz rok in podihal. »Cianova kislina — hitro učinkujoč strup,« je dejal. Na tleh je ležalo pletivo, volnena kepa pa blizu vrat. Detektiva sta vse skrbno pregledala, a nikjer nista mogla najti kak izhod. Ključ je ležal na mizi, zapah je bil pravilno zataknjen.

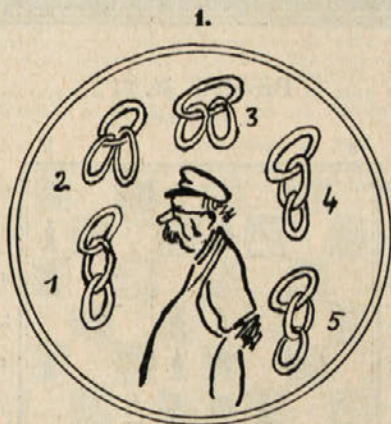

4 Pozvala sta Senčarja. »Prišel sem domov ob 5. uri popoldne. Vse je bilo zaklenjeno. Pogledal sem skozi ključavnico — in telefoniral policiji,« je razlagal Senčar. Dodal je še: »Moja žena je bila strašno ljubosumna. Preden sem šel od doma, sva se spet sprla. Še malo nisem slutil, da bo do tega prišlo.«

Nadzornik Černe se je tiho obrnil na Jamnika: »Kaj misliš o zadevi?« »Zame je povsem jasna,« lje ta odvrnil. Ali je tudi Vam? Kaj mislite, ali gre za samomor ali za umor?

Reševalcem, ki bodo to kriminalno uganko pravilno rešili in svojo rešitev z dokazom podprli, bo žreb poklonil tri polnilna peresa. — Rešitve pošljite do 15. septembra na: Uredništvo Obiska (Uganka), Ljubljana, Kopitarjeva 6. Glede rešitve kriminalne uganke v 8. številki glej str. 401.

prevejanje

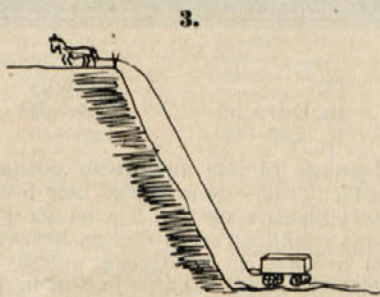

Žane ima pet kosov verige, ki bi jih rad strnil v uporabno verigo. Ključavničar mu računa za vsak člen, ki ga je treba razcepiti, 2 din, za vse torej 8 din. A Žane pouči ključavničarja, da ne bi nanese 8 dinarjev, če bi si delo poenostavil.

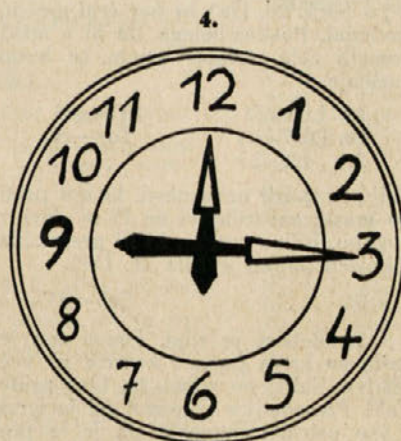
Kako bi moral člene cepiti in spajati, da bi delo veljalo manj ko 8 dinarjev?

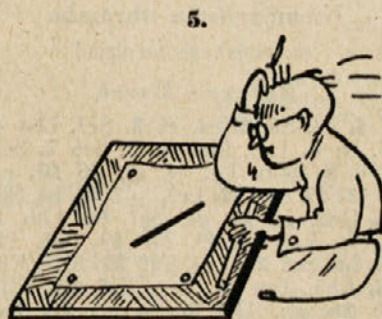
Pred kratkim me je Žane spravil v obupno zagato. Pokazal mi je leseno kroglo, kakršno vidite na podobi. Skozi prevrtano kroglo je bila speljana vrvica, ki je bila na enem koncu pritrjena na stropu, drugi konec pa je držal v roki. »Vidiš,« mi je rekel ponosno in pomaknil kroglo navzgor, »če kroglo spustim, bo drsela navzdol. Toda če hočem, se bo krogla na poti ustavila kadar koli bom hotel, ne da bi se je dotaknil.« In res! Držal je za konec vrvice, spustil kroglo, ki je drsela navzdol; ko pa je rekel: stoj! se je takoj ustavila. Kroglo je lahko zaustavil v vsaki višini. — Nisem mogel dognati, v čem je bila prevara ali trik. Ali veste vi?

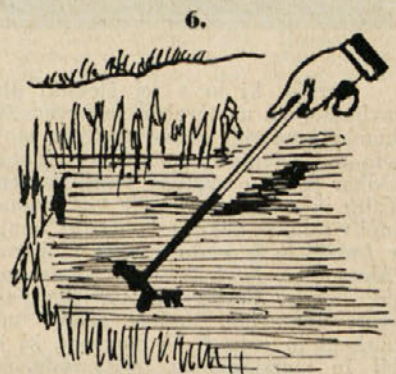
Voz, ki tehta 1400 kg, hočemo spraviti na gornji breg, a nimamo dosti dolge verige. Pač pa imamo štiri krajše verige različne moči. Prva zdrži poteg do 2600 kg, druga do 1600 kg, tretja do 1000 kg, četrta pa do 2000 kg. Če te štiri verige spnemo, ali mislite, da bomo mogli voz potegniti na gornji breg?

Kolikokrat se pokrijeta kazalca na uri v teku 12 ur?

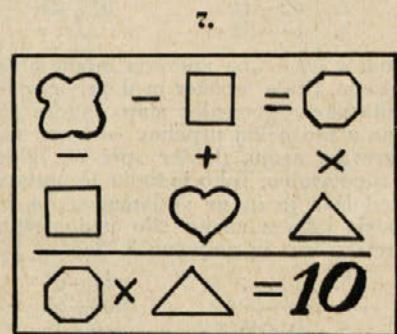

Mihec obupava. Stric mu je obljubil kovača, če bo rešil tole nalogo: na kos papirja mu je narisal črto. Zdaj pa naj Mihec okrog te črte nariše četverkotnik, ki ga bo ta črta razdelila na tri trikotnike. Kdo mu lahko pomaga?

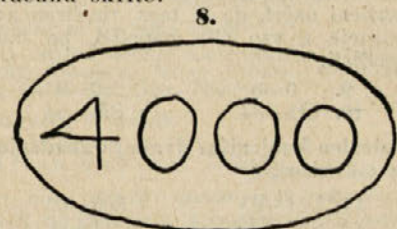
Zadnjič je Mihec bil priča, kako je stari Tinče s priostroeno palico zabodel raka v potoku. Miha je kar pretreslo. Svojemu čustvovanju je dal duška s tem, da je prizor narisal.

Ne vemo pa, kako bo risbe vesel učitelj, saj je debela napaka v njej. Kaj misliš, katera?

Neki pek nam je spekel tole uganko: iz sladkarij je sestavil račun, a namesto številke rabil sladkarije.

Ali veš, katere številke so v tem računu skrite?

Tole elipso s številom 4000 v sredi je treba narisati v eni potezi, in sicer natančno tako, pa ne da bi svinčnik kdaj odstavil. »Nemogoče!« boš rekel. Pa je vendarle mogoče. Uganka je hudo prevejana in marsikdo si bo zastoj belil glavo. Zato ti povemo na uho: z majhnim trikom s papirjem, na katerem rišeš, jo boš rešil. Torej kako?

Glede rešitve ugank v 8. številki, imen reševalcev in razpisa novih nagrad glej str. 401

Partijo, ki jo v tej številki objavljamo, sta na turnirju za prvenstvo Londona zaigrala znana angleška mojstra E. G. Sergeant in I. M. Craddock. Odkar je tako tragično umrl borbeni Yates in odkar se je Sir G. Thomas tudi v šahu že nekoliko postaral, imajo v Angliji le še vrsto mlajših mojstrov (Alexander, Michell, Tylor, Fairhurst itd.), ki se borijo za šahovsko čast svoje domovine. Mednje spada tudi borbeni in ostri E. G. Sergeant, ki je bil že marsikakemu mednarodnemu mojstru trd oreh. Tu ga srečamo v partiji, ko je bil očitno slabo razpoložen. Kljub preprostosti pa je partija mična in prav poučna.

Francoska obramba

E. G. Sergeant I. M. Craddock

1. e2—e4	e7—e6
2. d2—d4	d7—d5
3. Sb1—d2	

Tudi v šahu ima muhasta moda silno besedo. Pride mojster in ti privleče iz šahovske ropotarnice staro potezo pa ima z njo nekaj uspehov — že se vsi ogrevajo zanjo, dokler spet ne igrine v ropotarnico. Tako je tudi s to potezo. Nedolžna je in ne verjamemo, da bi mogla kdaj z enako silo nadomestiti preizkušeno in veljavno 3. Sc5.

3.	c7—c5
4. Sg1—f3	Sb8—c6
5. e4×d5	e6×d5
6. d4×c5	Lf8×c5
7. Sd2—b3	Lc5—e7
8. Lf1—e2	Sg8—f6

Z izmenjavo »manjšine« v središču ni beli dosegel drugega kakor to, da je črnemu d-kmetu odrezal peroti; njegov taktični načrt, da bi tega »izoliranca« pozneje z vso silo napadel, pa mu spodleti.

9. 0—0	0—0
10. Sf3—d4	Sf6—e4

Izzivalen konjeniški dvoboj v zbadanju in taktiziranju.

11. Lc1—e3	Sc6—e5
12. Sb3—d2	f7—f5
13. f2—f3	Se4—c5
14. Sd4—b3	

Na vsak način bi se rad znebil figur, ki blokirajo razmah njegovih lastnih; pri tem pa prezre nevarnost »izoliranca«.

14.	b7—b6!
15. c2—c4?	

Napaka v nekoliko stisnjeni poziciji, črni d-kmet bo zdaj krepko zadihal.

15.	Sc5×b5
16. Dd1×b5	d5—d4!
17. Le3—f2	Lc8—e6!

Marsikdo bi kar mehanično potegnil še 17. ... d5—d4 in skušal bele lovce potisniti čisto ob zid. Če se pa potopiš v taktično misel črnega, boš moral priznati, da je njegova poteza še izdatnejša. Cilj taktike je v tem, da bo beli, ki bo naravno skušal blokirati nevarnega kmeta, zagazil sam od sebe v hude težave. Poglejmo!

18. Le2—d3	Le7—b4!

Silen udarec! Če bi beli skušal podpreti napadenega skakača z eno izmed trdnjav, bi prišlo 19. ... L×S, 20. T×L, Tc8 in beli c-kmet bo moral izdihniti. Relativno najboljši bi še bilo 19. D×L, a po S×L 20. Da3 bi pač črni močno zavladal. Poskus belega, da bi v težki poziciji celo ugrabil kmeta, se hudo maščuje.

19. Ld5×f5	Tf8×f5
20. Db5×b4	Ta8—c8
21. b2—b3	

Beli ni zapazil nevarnosti, ki mu preti po maskirani trdnjavi na f5 in drvi v pogubo. Edina poteza, ki bi preprečila takojšen polom je bila 21. Da3.

21.	Se5—d5

22. Beli se je vdal. Dama mu je zašla na kriva pota, s katerih ni več rešitve. Zakaj na edino 22. Da3 pride Ta5! Presenetljiv konec. Črni je igral z vso ostrino. Sergeant pa je le pokazal, kako medlo lahko tudi vsak mojster igra, kadar ni v »formi«.

Niemcovičeva obramba

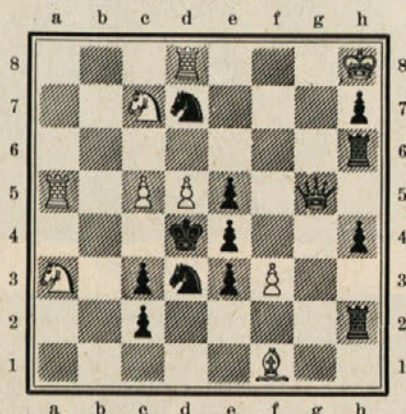
(Iz celjskega turnirja.)

Berner — Marek

1. d4, Sf6 2. c4, e6 3. Sc5, Lb4 4. e3, b6 5. Ld3, Lb7 6. f3, Sc6 7. Se2, 0—0 8. 0—0, Le7 9. a3, d6 10. e4, e5 11. d5, Sb8 12. Le3, Sd7 13. b4, Sh5 14. Dd2, g6 15. g4, Sg7 16. Lh6, f6 17. f4, Lc8 18. f5, Tf7 19. Sg3, Lf8 20. h4, Se8 21. Le3, Tg7 22. Kh2, Kh8 23. Kh3, Tg8 24. Lc2, Sg7 25. Lb3, gf: 26. gf:, Tb8 27. a4, a5 28. ba:, ba: 29. Sb5, Ta8 30. c5, La6 31. c6, Lb5: 32. ab:, Sb6 33. Ta5:, Ta5: 34. Da5:, De8 35. Lb6:, cb: 36. Db6:, Sh5 37. Sh5:, Dh5: 38. Ld1, Dh6 39. Df2, De1 40. b6, Lh6 41. Lf3, Dc3 42. b7, Le3 43. De1, De1: 44. Te1:, Lb6 45. Ta1, Lc7 46. Ta8, Kg7 47. Te8 in črni se je vdal.

Problem št. 21

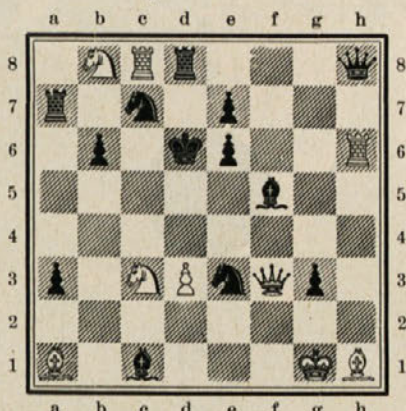
R. Büchner

Beli matira črnega v dveh potezah.

Problem št. 22

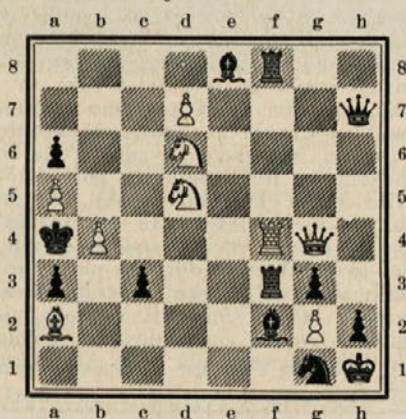
Jože Šacer

Beli matira črnega v treh potezah.

Problem št. 23

J. Marik

Beli matira črnega v treh potezah.

Glede rešitve problemov, imen reševalcev in razpisa novih nagrad gl. str. 401

Rešitve uganek in šahovskih problemov v 8. številki:

Rešitev kriminalne uganke v 8. številki.

Gospo Jeričevo je umoril njen mož. Ko je gospod Jerič po klicu doktorja Berganta k mrtvi ženi, je ta opazil, da ima gospa Jeričeva zapusteno uro na levi celi. Močno pa se je moral doktor Bergant začuditi, ko se je vrnil z detektivom Pogačnikom: zapusteno uro je nesrečna gospa Jeričeva zdaj imela na desnici, poleg tega pa je bilo steklo zdrobljeno. Pri truplu je bil samo gospod Jerič. To je bil dokaz, da je on umoril gospo Jeričevo. Ko je zdravnik odšel, je smel nesrečni ženi zapusteno uro in jo naravnal za svoj »alibi«. Moral je biti nervozen, da je zdrobil steklo. Pri vsej zlobni pretkanosti pa se je vjel s tem, da je ženi uro nataknil na desnico; pozabljivost ga je izročila roki pravice. Vse je tako spletel, da bi bil potepuh Berčič, ki se je klatil tod in ukradel torbico, obtožen umora.

Ta dokaz so nam poslali:

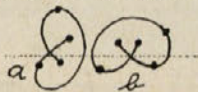
Brvar Borislava, Šibenik; Cenčič Jakob, Tijasno; Veršič Mihael, Veržej; Kozar Lojze, Turnišče; Alič Francka, Poljane; Trček Vinko, Debeljak Alojz, Bajec Zinka, Inž. Prezelj Marjan, Traven Leopold, Ujčič Marija, Vovk Mihaela, Vončina Karol, Likar Rudolf, vsi v Ljubljani; Janova Anica, Zagorje ob Savi; Košnjek France, Frass Marjan, Planinšek Stanka in Ivan, Berčič Alojz, vsi iz Kranja; Vidmar Ignacij, Jurica Marija, oba iz Litiše; Krašec Jože, Nova vas pri Rakeku; Perbil Blaž, Velenje; Mastnak Marija, Gornja vas; Glonar Ivan, p. Franciscus O. M. Cap., Virant Vladimir, Misijonska hiša, vsi Celje; Torkar Leopold, Lesce; Zeljko Alojzij, Trbovlje; Toporič Roža, Osijek; Jan Stanislav, Niefergall Franjo, oba Maribor; Berčič Mirko, Stražišče; Zakrajšek Viktor, Skoplje; Zupan Jože, St. Vid nad Ljubljano; Ilc Janko, Goriča vas; Križanc Franjo, Mostar; Heberle Marija, Gorjuše; Šter Blaž, Tržič; Kovač Stefan, Crnuče; Godec Jože, Jevnica; Sičič Franc, Jesenice; Breznik Jožef, Sv. Peter v Sav. dol.; Dobovičnik Minka, Velenje; Cebin Ivanka, Zagorje ob Savi; Škoda Ignacij, Skočjan pri Mokronogu; Sodja Franc, Boh. Bistrica; Pegan Milenko, Beograd.

Nagrado so dobili:

1. Alič Francka, Poljane; 2. Vidmar Ignacij, Litiša; 3. Planinšek Stanka, Kranj.

Rešitev uganek v 8. številki.

1. Janez je nalogo rešil tako, da je vložil mali skodeli drugo v drugo, nato pa v večjo skodelo.
2. Podobica ti kaže, kako moraš prestici v enem samem rezu prerezati, da bo devet delov, od katerih bo vsak imel rozino.

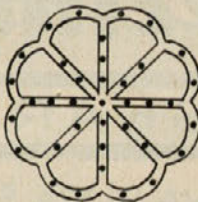

3. V večje kroge moraš vpisati števila: 3, 8, 14 in 15; na diagonalah pa: 2, 1, 12, 13, 5, 7 in 4, 10, 11, 9, 0, 6.

4. Vrstni red gumbov, ki jih je treba pritisniti, da se bo skrinjica sama odprla, je tale: 10, 3, 7, 6, 8, 5 in 11 = 50.

5. V ostalih štirih vrečkah so morale biti te-le vsote: 1, 2, 8 in 16 din.

6. Na podobici vidiš, kako je goljufivi draguljar zaponko popravil, da je utajil štiri briljante. Se druga pravilna rešitev je, ki pa je naš čisto sorodna. Nekateri so hoteli biti še bolj lakomni kakor je smel biti naš draguljar. Hoteli so zmakniti kar osem draguljev, A ni dvoma, da bi celo tako neumna goska kakor je morala biti Lady Littlewood, tak »totalitaren« rop zapazila.

7. Mihec ga je res hudo polomil: šesterooglasta vrtavka je pri naglem kroženju videti okrogla (ali v risarski perspektivi elipsasta).

Vse uganke so pravilno rešili:

Brvar Borislava, Šibenik; Veršič Mihael, Veržej; Perbil Blaž, Velenje; Šter Blaž, Tržič; Turnšek Marinka, Sv. Peter v Savinjski dolini; Jurica Marija, Litiša; Keržan Franc, Stopar Jurij, Mengeš; Inž. Prezelj Marjan, Ljubljana; Lojze Petrin, Maribor.

Manj ko sedem uganek so prav rešili:

Kozar Lojze, Turnišče; Cenčič Jakob, Tijasno; Krašec Jože, Nova vas pri Rakeku; Frass Marjan, Planinšek Ivan in Stanka, Bartelj Pavel, Götz Anica in Radislava, vsi Kranj; Požun Ma-

rijan, Kočevje; Toporič Roža, Osijek; Trček Vinko, Debeljak Alojz, Ujčič Marija, Vovk Mihaela, Likar Rudolf, Vončina Karol, Baloh Evalija, Porenta Viktor, Vodopivec A. Alfred, vsi Ljubljana; Bernik Lojze, Kragujevac; Palčič Iza, Tunjice; Zakrajšek Viktor, Skoplje; Gams Alfonz, Knjaževac; Novak Janko, Brezovica pri Ljubljani; Virant Vladimir, Misijonska hiša v Celju; Jan Stanislav, Maribor; Zupan Jože, St. Vid n. Lj.; Svoljšak Ivan, Dob pri Domžalah; Jug Franjo, Beograd; Škoda Ignacij, Skočjan pri Mokronogu; Hočevar Tone, Zagorje ob Savi; Pegan Milenko, Beograd; Sodja Franc, Boh. Bistrica; Heberle Marija, Langerholc Jože, Skofja Loka; Godec Jože, Jevnica; Jeglič Lovjka, Podtabor; Ogrin Nace, Rogaska Slatina; Breznik Jožef, Sv. Bolfenk pri Središču; Inž. Jelenc Stane, Subotica.

Nagrado so dobili:

1. Šter Blaž, Tržič (Ložar-Vodnik, Slovenska sodobna lirika); 2. Stopar Jurij, Mengeš (Stele, Umetnost zapadne Evrope); 3. Lojze Petrin, Maribor (Kranjec, Med Napoleonom in Leninom); 4. Porenta Viktor, Ljubljana (Milo Urban, Zivi bič); 5. Breznik Jožef, Sv. Bolfenk (René Bazin, Iz vse svoje duše); 6. Vončina Karol, Ljublj. (Durych, Marjetica).

Za reševalce uganek v tej številki imamo te-le nagrade:

1. Kranjec: Med Napoleonom in Leninom; 2. Stele: Umetnost zapadne Evrope; 3. Ložar-Vodnik: Slovenska sodobna lirika; 4. Milo Urban: Zivi bič; 5. René Bazin: Iz vse svoje duše; 6. Durych: Marjetica.

Za prve tri nagrade pridejo v poštev le tisti, ki bodo rešili vse uganke, za ostale pa vsi, ki bodo rešili vsaj štiri.

Rešitve pošljite do 15. septembra na: Uredništvo »Obiska« (uganke), Kopitarjeva 6, Ljubljana.

Urednikova torba: G. B. Perbil, Velenje: Z zanimanjem in veseljem smo se lahko prepričali, da Vaša trditve po tako metoditem dokazu docela drži. Za Vaše izredno marljivo delo vam je uredništvo določilo posebno knjižno nagrado: Jammes, Gospod Ozeronski.

Rešitev šahovskih problemov v 8. številki.

Problem št. 18.: 1. c2—c3!

Na: 1... Td4—c4, 2. Scl×d3 mat.
Na: 1... Td4—b4, 2. c3—Tb4 mat.
Na: 1... Td4—a4, 2. c3—c4 mat.
Na: 1... Td4—e4, 2. Tf2—f5 mat.
Na: 1... Td4—f4, 2. g3×Tf4 mat.
Na: 1... Td4—d5, 2. Sb6—d7 mat.
Na: 1... Td4×d6, 2. Le7—f6 mat.
Na: 1... Tel—e4, 2. Tf2—f5 mat.
Na: 1... Tel×Scl, 2. c3×Td4 mat.
Na: 1... a2—al, 2. c3×Td4 mat itd.

Problem št. 19.: 1. Db6×e5!

Na: 1... Le3×De5, 2. Sd7×Le5 mat.
Na: 1... Ta4—d4, 2. De5×e7 mat.
Na: 1... Sg2—f4, 2. De5×Le3 mat.
Na: 1... Sh3—f4, 2. Sf5—g3 mat.
Na: 1... Dh6—f4, 2. De5—d5 mat.
Na: 1... Dh6—f8, 2. De5—d5 mat.
Na: 1... e7—e6, 2. Sf5—d6 mat.
Na: 1... Le2—c4, 2. De5—d4 mat itd.

Problem št. 20.: 1. Sd6—f5!

Na: 1... e6×Sf5, 2. Kc6×d5, Lf6×b2, 3. Lh4—e7 mat.
Na: 1... Sh7—g5, 2. Sf5—e3, Lf6×b2, 3. Se3—c2 mat.
Na: 1... d5—d4, 2. Lh4×g3, Lf6—e5, 3. Lg3—e1 mat.
Na: 1... d5—d4, 2. Lh4×g3, d4—d3, 3. Lg3—d6 mat.
Na: 1... Lf6—g5, 2. Sf5—d4, Lg5—f6, 3. Sd4—c2 mat.
Na: 1... e6—e5, 2. Kc6×d5, Lf6×Lh4, 3. Sa5—c6 mat.
Na: 1... g3—g2, 2. Lh4—e1, Lf6—c3, 3. Le1×Le3 mat itd.

Vse probleme so pravilno rešili:

Ignacij Brvar, Šibenik; Mirko Berčič, Alojz Berčič, Stražišče pri Kranju; Peter Juršič, Jesenice; Milan Urbanc, Cerknica; Jože Pohleven, Logatec; Anton Ločnikar, Maribor.

Nagrado so dobili:

1. Alojz Berčič, Stražišče pri Kranju; 2. Ignacij Brvar, Šibenik; 3. Milan Urbanc, Cerknica.

Za reševalce problemov v tej številki imamo te-le nagrade:

1. Sienkiewicz, Križarji I, II. del; 2. Sienkiewicz, Na polju slave; 3. Streuvels, Hlapec Jan.

Rešitve pošljite do 15. septembra na: Uredništvo Obiska (šah), Kopitarjeva 6, Ljubljana.

Urednikova torba: G. Sacer: Tu vidite zdaj svojega prvenca. Upam, da bo »mednarodno« skušnjo dobro prestal. Prosim Vas, da mi pošljete svoj naslov, da vam lahko pošljem 9. številko.

G. Zeljko, Trbovlje: Vaša pripomba je pravilna! Upajmo, da se vam bo kdaj Vaša želja izpolnila!

Naročnina: za celo leto Din 72.—, za pol leta Din 38.—, za četr leta Din 20.—, posamezna številka Din 7.—; za inozemstvo celoletno Din 100.—. — Naročnina se plačuje vnaprej po položnici poštne hranilnice št. 17.915 ali pri upravi v Ljubljani, Kopitarjeva ulica — trgovina Ničman.

»Obiska« izhaja vsakega 1. v mesecu. — Rokopisi se ne vračajo. — Urejuje Mirko Javornik. — Za uredništvo odgovarja Ludvik Klakočar. Izdaja in tiska Jugoslovska tiskarna v Ljubljani (Jože Kramarič).

POZOR!

*Rok za nagradno tekmovanje
za najboljše literarne in fotografske prispevke, ki smo ga razpi-
sali v julijski številki „Obiska“, smo podaljšali do 15. septembra.*

UREDNIŠTVO

Če rabim album za
fotografije, ga kupim
v trgovini

H. NIČMAN

LJUBLJANA, KOPITARJEVA 2

kjer mi nudijo res krasno
izbiro albumov s pri-
padajočimi oglički po
najnižji ceni

Knjigoveznica

JUGOSLOVANSKE TISKARNE

LJUBLJANA, KOPITARJEVA ULICA ŠT. 6-II.

Knjigoveški oddelek: Zaloga knjigovodstvenih in drugih poslovnih knjig za trgovce, urade, ustanove i. t. d. Lastna črtalnica. Izdelava poslovnih knjig po naročilu. — Vezave vseh vrst, od preprostih do luksuznih.

Torbarski oddelek: Lepe damske torbice iz zaloge ali izdelane po osebnem naročilu. Listnice, kovčegi, aktovke, denarnice, pasovi po izberi ali naročilu. — Primerno za darila.

Nizke cene! — Solidno delo! — Točna postrežba!

Film

»Ko je zavladał denar«

je naslov pretresljivemu ameriškemu socialnemu filmu iz povojnih let, ko je v Ameriki zavladała brezpostavnost, ko je del ljudstva na vsak korak kršil postave, drugi del pa je vstal v obrambo zakonitosti in reda. To je bilo tedaj, ko so tihotapci alkohola dali temelje gangsterstvu. Sredi dejanja v tem filmu stoji človek, ki so ga razmere dvignile do vrhunca moči in ga potem spet vrgle v pozabljeneje. Glavne vloge igrajo James Cagney, Priscilla Lane, Mc. Hugh in Gladys George

(Foto Warner Bros)

Tam krožijo sonca in merijo čas...

ne meneč se za borno zvijanje naše zemlje in za njene krče, brezpomembne v primeri z razdaljami in svetovi v vesemirju, katerega delec prikazuje gornja slika. Zvezde na nji in meglenina okoli Andromeda so najoddaljenejši prizor, ki je bil kdaj na svetu fotografiran. Ta vesemirska megla okoli Andromeda je oddaljena od nas milijon svetlobnih let ali 9.500.000.000.000.000 km. V njej je na milijarde zvezda, večjih in pomembnejših od naše zemlje. Slika je bila posneta v pariški zvezdarni z daljnoglednim fotografskim aparatom, čigar leča je široka 80 cm